

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Reforma sociální politiky ČR

Bc. Zuzana Tuřálková

Diplomová práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana TUŽÁLKOVÁ**

Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**

Název tématu: **REFORMA SOCIÁLNÍ POLITIKY ČR**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce bude analýza sociální politiky jako významného faktoru transformace ekonomiky České republiky a provedení komparace jejich dopadů se Slovenskou republikou.

1. Sociální politika jako faktor transformace české ekonomiky
2. Komparace dopadů transformace v ČR a SR
3. Požadavky na hlubší reformu
4. Komparace dopadů reformy v ČR a SR

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

JONÁŠ, J.: Ekonomická transformace v České republice. Praha: Management Press, 1998

Krausová, A., Zmena hospodárskeho systému: Sociálne podmienky transformácie na Slovensku, s.36 ? 43, Praha, Nadácia Konrada Adenauera, 1996, ISBN 80?901352-3-4

KREBS, V. a kol.: Sociální politika, ASPI, Praha 2005

Morvay, K. a kol., Transformácia ekonomiky: Skúsenosti Slovenska, 1. vyd., Bratislava, Ústav Slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, 2005, ISBN 80-7144-143-0

POTŮČEK, M.: Křižovatky české sociální reformy, SLON, Praha 1999

Tomšík V., Proces ekonomické transformace v zemích střední a východní Evropy, 1. část, Vysoká škola ekonomická v Praze, 103 s., 1999, ISBN 80-7079-898-X

ŽIŽKOVÁ, J.: Jaký je český sociální stát? In Práce a mzda, 2004, č. 6-7

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Jan Šolta, CSc.**
Ústav ekonomie

Datum zadání diplomové práce: **30. června 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2010**

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 21. července 2009

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce Ing. Janu Šoltovi, CSc., za cenné rady, které mi pomohly při zpracování této diplomové práce. A také své rodině a blízkým, přičemž největší díky patří mojí mamince, která mě podporovala a motivovala v průběhu celého mého studia i života a stále bude.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. 06. 2010

Zuzana Tuřálková

Anotace

Tato práce se zabývá vývojem sociální politiky v České republice od počátku devadesátých let dvacátého století po současnost. První část obsahuje reformu sociální politiky po tzv. Sametové revoluci 1989. Druhá část se zabývá srovnáním České a Slovenské republiky pomocí vybraných makroekonomických ukazatelů - míra nezaměstnanosti, HDP a inflace a procesem zavádění Eura v ČR a SR. Třetí část pojednává o slovenských reformních snahách a jejich úspěších. Ve čtvrté části se zabývá potřebami prohloubení sociální reformy z důvodu vysoké zadluženosti a neudržitelnosti stávajícího důchodového systému a popisují vládní a opoziční návrh na sociální reformu z roku 2007, současný stav reformu a reformní plány nové vlády vzniklé z voleb 2010.

Klíčová slova

sociální politika; reforma sociální politiky; penzijní systém; důchodový systém; stárnutí populace; veřejné finance; reformy na Slovensku

Title

Social Policy Reform in the Czech Republic

Annotation

The Thesis deals with development of social policy in the Czech Republic since the early 90s of twentieth century until nowadays. The first part describes the social policy reform after the Velvet Revolution in 1989. The second part deals with comparasion of the Czech Republic and the Slovak Republic in the fields of unemployment rate, GDP, inflation and process of addoption of Euro. The third part describes Slovak reforms and their achievements. The fourth part deals with a need of deepen reform effort because of high indebtedness of public finance and unsustainable pension system. It aslo describes government and opposition proposals of the social policy reform from 2007, the present reform status and reform plans of the new government in 2010.

Key words

social policy; social policy reform; pension system; population ageing; public finance; Slovak reforms

Obsah

OBSAH	4
SEZNAM GRAFŮ	6
SEZNAM TABULEK	6
SEZNAM OBRÁZKŮ	6
ÚVOD	9
1 SOCIÁLNÍ POLITIKA JAKO FAKTOR TRANSFORMACE ČESKÉ EKONOMIKY	11
1.1 SOCIÁLNÍ REFORMA	14
1.1.1 SCÉNÁŘ SOCIÁLNÍ REFORMY	15
1.1.2 ZÁCHRANNÁ SOCIÁLNÍ SÍŤ	17
1.2 DALŠÍ VÝVOJ	19
2 KOMPARACE DOPADŮ TRANSFORMACE V ČR A SR	20
2.1 SROVNÁNÍ EKONOMIK ČR A SR V NĚKTERÝCH KLÍČOVÝCH EKONOMICKÝCH UKAZATELÍCH	21
2.1.1 MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI V ČR A SR	21
2.1.2 VÝVOJ HDP V ČR A SR	26
2.1.3 VÝVOJ INFLACE V ČR A SR	30
2.2 PŘIJETÍ EURA V ČR A SR	34
2.2.1 PŘIJETÍ EURA NA SLOVENSKU	36
2.2.2 PŘIJETÍ EURA V ČR	38
3 REFORMY NA SLOVENSKU	42
3.1 DAŇOVÁ REFORMA	43
3.2 REFORMA DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	44
3.3 REFORMA ZDRAVOTNICTVÍ	45
3.4 REFORMA SLOVENSKÉ STÁTNÍ TELEVIZE A SLOVENSKÝCH ŽELEZNIC	47
3.5 ÚSPĚCHY REFORMEM	47
4 POŽADAVKY NA HLUBŠÍ REFORMU V ČR	53
4.1 DEFICITNÍ FINANCOVÁNÍ STÁTNÍHO ROZPOČTU	53
4.2 STÁRNUTÍ POPULACE	55
4.3 HLAVNÍ RYSY VLÁDNÍ REFORMY VEŘEJNÝCH FINANČÍ Z ROKU 2007	58
4.4 HLAVNÍ RYSY OPOZIČNÍ REFORMY VEŘEJNÝCH FINANČÍ Z ROKU 2007	64
4.4.1 TOPOLÁNKOVA VLÁDA 2006 – 2009	66

4.4.2	FISCHEROVA VLÁDA 2009-2010	69
4.4.3	NOVÁ VLÁDA 2010	71
ZÁVĚR		74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		75

Seznam grafů

GRAF 1: VÝVOJ SALDA STÁTNÍHO ROZPOČTU 1993-2009.....	53
GRAF 2: VĚKOVÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA ČR Z VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2001	55
GRAF 3: PROGNÓZA VÝVOJE OBYVATELSTVA - ROK 2065	56

Seznam tabulek

TABULKA 1 - NÁRODNÍ DŮCHOD NA OBYVATELE V EVROPĚ, R. 1937 (V USD)	12
TABULKA 2 - HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT NA OBYVATELE V ROCE 1990 (USD)	13
TABULKA 3 - RYSY SOCIÁLNÍ REFORMY	15
TABULKA 4 - MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI V ČR A SR	23
TABULKA 5 - VÝVOJ HDP V ČR A SR.....	27
TABULKA 6 - VÝVOJ INFLACE V ČR A SR	31
TABULKA 7: MAASTRICHTSKÁ KRITÉRIA.....	39
TABULKA 8: NOTIFIKACE VLÁDNÍHO DEFICITU A DLUHU (ŘÍJEN 2009).....	41
TABULKA 9: POPLATKY VE ZDRAVOTNICTVÍ NA SLOVENSKU	46
TABULKA 10: DEFICIT A DLUH SLOVENSKA ZA ROKY 2006 – 2010 (V MIL. EUR)	50
TABULKA 11: VYPLÁCENÉ DŮCHODY K 31. PROSINCI ROKŮ 2000 - 2008	57
TABULKA 12: REGULAČNÍ POPLATKY	63

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1: MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI ČR A SR.....	22
OBRÁZEK 2: VÝVOJ HDP ČR A SR	26
OBRÁZEK 3: VÝVOJ INFLACE V ČR A SR.....	31
OBRÁZEK 4: ČLENOVÉ EUROZÓNY V ROCE 1999	35
OBRÁZEK 5: ČLENOVÉ EUROZÓNY V ROCE 2009	36
OBRÁZEK 6: HARMONOGRAM PŘIJETÍ EURA NA SLOVENSKU.....	37

Úvod

Sociální politika je v lidské společnosti přítomná odjakživa, postupem času se ale mění její podoba. V jejích počátcích byla realizována uvnitř rodin a komunit, do dnešní doby se vyvinula ve složitý systém sociální ochrany. Tento systém, který slouží k zajištění nebo udržení určitého životního standardu a pomoci v tíživých životních situacích jak ho známe v dnešní době má počátek na konci 19. století, kdy vznikají první zákony v oblasti sociálního pojištění. Po pádu komunismu v zemích střední a východní Evropy bylo nutné znovu vybudovat sociální systém. Stejně jako ostatní státy bývalého komunistického bloku si Česká republika odnášela zátěž v podobě zestátněného hospodářství, sociální dávky byly upraveny tak, aby odpovídaly potřebám direktivní ekonomiky, sociální pomoc přestala prakticky plnit svou funkci, protože neexistovala chudoba ani nezaměstnanost. Propojení sociální a ekonomické oblasti tak, jak je tomu ve vyspělých tržních ekonomikách, bylo dosaženo v procesu transformace. Byl vytvořen systém, který je zaměřen na výplatu sociálních dávek a zabránění sociálnímu pnutí ve společnosti, je velice štědrý a má v sobě prvky předchozího státního paternalismu. Takovýto systém je podle části politické reprezentace již dále neudržitelný a je třeba ho reformovat.

Cílem mojí práce je popsat a zhodnotit vývoj sociální politiky a jejích reforem za období novodobého demokratického státu. Kapitola první pojednává o reformě, která proběhla v transformačním období. Tato reforma změnila sociální politiku ze systému socialistického na systém, který funguje v tržní ekonomice. Byl vytvořen sociální systém, jak ho známe dnes. Dalším významným krokem byly tzv. stabilizační balíčky realizované pravicovou vládou Václava Klause v roce 1997, které významně snížily výdaje státního rozpočtu. Středolevá vláda vzešlá z voleb v roce 2002 sice proklamovala reformu veřejných financí, ale její cíle nebyly nikdy naplněny. Naopak předvolební výdaje v roce 2006, sloužící jako populistické gesto k zisku voličů, výrazně zvýšily výdaje státního rozpočtu (převážně na sociálních dávkách). Kapitola poslední pojednává o prozatím nejvýznamnějších reformních krocích provedených pravicovou vládou Mirka Topolánka v období 2006 – 2009, ikdyž původní návrhy, které nakonec nebyly prosazeny, byly o mnoho odvážnější. Pomocí makroekonomických ukazatelů porovnáám ve druhé kapitole stav české ekonomiky se Slovenskem, které má nyní téměř všechny nepopulární reformní kroky za sebou (některé zůstávají, jiné nová vláda

zrušila). V roce 1998 se na Slovensku ujímá vlády Mikuláš Dzurinda se svým reformním programem. O úspěších slovenských reformních snah a o změnách provedených levicovou vládou pojednává kapitola třetí. Vzhledem k dosavadní neschopnosti politické reprezentace prosadit svoje názory, jsou reformy v České republice zatím spíše kosmetickými úpravami. V současné době se formuje vláda, jejíž členové postavili svůj volební program na reformách. O tom, zda-li nová vláda vzešlá z letošních voleb najde tuto politickou moc a sílu, by mohla pojednávat další práce.

Z publikací, ze kterých jsem čerpala v mojí práci, bych chtěla uvést Veřejné finance v demokratickém systému – J. M. Buchanan, Ekonomie veřejného sektoru - P. M. Jackson; C. V. Brown, Dobývání renty prostřednictvím reforem veřejných financí – E. Klvačová, Sociální politika – V. Krebs nebo Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989 - M. Miková; I. Vašečka. Dále jsem při zpracování použila zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, různé materiály Ministerstva financí, vnitra, programové prohlášení vlády, odborné články a práce. Jako poslední zdroj bych chtěla zmínit svoji bakalářskou práci, kterou jsem obhájila v roce 2007, tato práce je jejím pokračováním.

1 Sociální politika jako faktor transformace české ekonomiky

„Sociální politika“ za socialismu byla značně deformována a v dnešním slova smyslu vlastně o sociální politiku ani nešlo. Tento pojem vymizel z našich slovníků začátkem padesátých let, tedy ihned po nástupu komunismu. Systém sociálních dávek byl upraven tak, aby odpovídal potřebám direktivní ekonomiky, sociální pomoc přestala prakticky plnit svou funkci. Centrálně plánovací úřady zajistily, že veškeré výrobní zdroje v ekonomice byly zapojeny do výrobního procesu (efektivnost využití těchto zdrojů byla ale na velice nízké úrovni). Systém sociálního zabezpečení nebyl určen k tomu, aby pokrýval běžné situace přechodné chudoby, neboť socialismus „zrušil“ chudobu. Z ideologického hlediska totiž neexistovaly sociální problémy jako např. nezaměstnanost nebo chudoba. Tehdejší sociální politika byla omezena jen na aktivity státu, činnost ostatních (nestátních) subjektů byla potlačena. Hlavním cílem této politiky bylo dosáhnout sociální spravedlnosti, ale spíše ve smyslu rovnostářství. Prosazoval se celospolečenský solidarismus. Vedle mezd a dávek dostával každý občan dotace ve formě subvencování ceny zboží, služeb, nájemného.

„Vysoké nároky na financování relativně rozsáhlých sociálních programů se postupem let dostávaly do neřešitelného rozporu s omezenými ekonomickými zdroji.“¹

Číslem jedna v rozdělování zdrojů byla politika, armáda a ekonomika. V 60. a 80. letech, v době stagnace a poklesu ekonomického rozvoje, naznačoval sociální systém, že bez posílení odpovědnosti a spoluúčasti občanů, nebude již udržitelný. Nedostatek zdrojů na zastírání sociálních problémů přezaměstnaností nebo cenovými dotacemi, udržení velkých sociálních systémů jako jsou školství a zdravotnictví a dalších rozsáhlých sociálních výdajů ze státního rozpočtu se v průběhu let stával stále větším problémem.

V roce 1989 se v mnoha státech východní a střední Evropy staly podstatné politické změny. Ve státech tzv. východního bloku, které doposud existovaly jako sovětské satelity, byla zahájena vlna masových protestů a stávek. Brutálnost bezpečnostních složek státu v Československu při potlačení pokojné studentské

¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005, s.101

demonstrace zvedla vlnu všeobecného odporu a rozhořčení proti režimu. Významným faktorem bylo také uvolnění poměrů v Sovětském svazu. Těžko bychom si mohli představit například o deset let zpět, že by podobný odpor proti komunistické straně nebyl potrestán.

Československo patřilo před 2. světovou válkou mezi zhruba 20 nejvyspělejších ekonomik světa, bylo na podobné úrovni jako Rakousko a z východoevropských zemí si vedlo zdaleka nejlépe. Více než 40letá existence komunistického režimu v Československu vedla k propadu hospodářské úrovně a zaostávání v řadě sociálních oblastí. Pokud by bylo zachováno tržní hospodářství i po válce, zůstalo by Československo pravděpodobně na předních místech žebříčku.

Tabulka 1 - Národní důchod na obyvatele v Evropě, r. 1937 (v USD)

Velká Británie	440	Rakousko	190
Švédsko	400	Československo	170
Německo	340	Maďarsko	120
Belgie	330	Polsko	100
Holandsko	306	Rumunsko	81
Francie	265	Bulharsko	75

Pramen: JONÁŠ, Jiří. *Ekonomická transformace v České republice*. Praha: Management Press, 1997

Tabulka 2 - Hrubý domácí produkt na obyvatele v roce 1990 (USD)

1.	Švýcarsko	32 250	11.	Kanada	20 380
2.	Lucembursko	29 010	12.	Spojené arabské emiráty	19 870
3.	Japonsko	25 840	13.	Francie	19 590
4.	Finsko	24 540	14.	Rakousko	19 000
5.	Švédsko	23 780	16.	Nizozemsko	17 580
6.	Norsko	22 830	17.	Itálie	17 570
7.	Dánsko	22 440	18.	Austrálie	16 560
8.	SRN	22 360	19.	Velká Británie	16 080
9.	Island	22 090			
10.	USA	21 810	46.	Československo	3 190

Pramen : JONÁŠ, Jiří.: *Ekonomická transformace v České republice*. Praha: Management Press, 1997

Podstatou procesu transformace je změna starého společenského systému na systém nový, který je v ČR a ostatních státech bývalého komunistického bloku charakteristický demokratickým uspořádáním společnosti, tržním mechanismem a určitými morálními hodnotami. Takový systém se vyvíjel v poválečném období ve vyspělých zemích a prodělal mnoho změn, než byla nalezena a zvládnuta relativně přijatelná politická řešení společenských problémů, především ekonomických a sociálních.² V tomto novém systému má důležitou úlohu propojení ekonomické a sociální oblasti, které se v dobách socialismu vyvíjely nezávisle na sobě a na vývoji ve vyspělých zemích. Takovou změnu nelze provést hned, vyžaduje delší časové období, ve kterém budou vedle sebe koexistovat oba systémy. Starý systém už ale nebude

² ŽIŽKOVÁ, Jana. a kol. *Úvod do studia sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995, s. 73

zastávat svoji funkci a nový systém ještě nebude působit dostatečně. Je třeba poučit se z fungujících demokratických systémů především západních evropských států. Transformace bývalých centrálně plánovaných ekonomik byl totiž bezprecedentní proces (neexistuje ideální teoretický model transformace), který zahrnuje změnu hospodářského, politického a institucionálního uspořádání. Jejich řešení, postupy a návody ověřené praxí nelze okopírovat, ale inspirovat se jimi a přizpůsobit je podle vlastních podmínek, které jsou dány tradicemi, stupněm společenského vývoje a kulturní úrovní.

Proces ekonomické transformace měl určité záměry a společenské cíle:

- vyměnit státní vlastnictví, které mělo v ekonomice dominantní charakter, za vlastnictví soukromé,
- vytvořit podmínky pro rozvoj a fungování veřejného sektoru,
- restrukturalizovat ekonomiku,
- podřídít makroekonomické a mikroekonomické nástroje těmto cílům a vytvořit podmínky pro zachycení sociálních dopadů v průběhu transformace.

Procesem sociální transformace se podařilo vytvořit standardní systém sociální ochrany, který je typický pro vyspělé tržní ekonomiky. Role jedince, nejprve pasivního příjemce sociálních dávek (sociální opatření byla prezentována jako dary velkorysého a štědrého státu), se také v průběhu 90. let změnila. Nyní by se měl stát aktivním, samostatným a odpovědným.

1.1 Sociální reforma

Sociální reforma je nutnou součástí reformy ekonomické. K tomu, aby mohla proběhnout reforma ekonomiky, musela současně proběhnout reforma sociálního systému. Žádnou nebylo možno uskutečnit izolovaně od druhé. Každý krok ekonomické reformy musí být sociálně přijímán, aby nedošlo k sociálnímu napětí nebo krizi. Sociální reforma je dlouhodobý proces směřující k nahrazení starého systému novým. Sociální politika v éře socialismu reagovala na úplně jiné poměry ve společnosti a ve změněných podmínkách nového systému se ukázala být nefunkční.

Rysy sociální reformy jsou: státní paternalismus (stát jedná za občana) nahradit občanskou odpovědností a spoluúčastí (participací), vytvoření decentralizované správy na demokratickém základě místo stávajícího centrálního direktivismu, odstranit státní monopol, podpořit nestátní subjekty činné v sociální politice a liberalizovat sociální aktivity občanů, jejich organizací a dobrovolných sdružení.

Tabulka 3 - Rysy sociální reformy

Starý sociální systém	Nový sociální systém
státní paternalismus	občanská odpovědnost a spoluúčast
centrální direktivismus	decentralizovaná správa na demokratickém základě
státní monopol	nestátní subjekty, dobrovolná sdružení a organizace

Pramen: KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 95

1.1.1 Scénář sociální reformy

Dokument vypracovaný a vyhlášený vládou ČSFR v roce 1990 je považován za počátek sociální reformy. Je to sociální program tehdejší ještě federální vlády. Je prvním programem sociální politiky po roce 1948. Scénář má charakter ochranný, měl podpořit a umožnit ekonomickou reformu. Zaměřen je na rizika inflace, nezaměstnanosti a privatizace a na opatření, která budou tlumit sociální napětí, které tyto jevy vyvolají. Scénář položil základy sociální politiky nového typu, zejména tím, že vytvořil např. úřady práce jako chybějící sociální instituce, sociální pojištění a životní minimum jako sociální instituty, dále pak valorizační mechanismy a kolektivní vyjednávání jako sociální mechanismy. V počátcích 90. let také byla přijata řada zákonů např. zákon o zaměstnanosti, o životním minimu, sociální potřebnosti, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, o zdravotním pojištění aj. Scénář sociální reformy také inicioval vznik záchranné sociální sítě.

Rozhodující oblasti sociální reformy jsou: zaměstnanost, rodina, příjmy a sociální zabezpečení. Politika zaměstnanosti v Evropě klade důraz na tvorbu pracovních míst, proto bude prováděna aktivní politika zaměstnanosti. Úlohou státu je pomoci občanům v realizaci jejich práva na ekonomickou aktivitu a zabezpečit je, když budou nezaměstnaní. Trh práce má omezit neúčelnou, neefektivní zaměstnanost a uvolnit tvůrčí aktivitu a podnikavost lidí. Rozhodujícím prvkem pro fungování trhu práce jsou jeho vlastní instituce a zdroje. Proto se urychleně budují úřady práce jako profesionální zprostředkovatelské a poradenské služby. Bezplatně je může využívat každý občan, který hledá práci. Úřady práce budou dále podporovat vytváření společensky účelných míst, organizovat veřejně prospěšné práce pro krátkodobé zaměstnání, spolupracovat s rekvalifikačními středisky, poskytovat nezaměstnaným příspěvek před nástupem do zaměstnání či v období rekvalifikace. Stát po dohodě se zaměstnavateli a odbory (princip tripartity) se omezí na stanovení základních podmínek práce, jako jsou maximální pracovní doba, minimální mzda, ochrana zdraví při práci a další podmínky stanovené mezinárodními úmluvami.

Politika v oblasti pracovních příjmů vytváří podmínky pro realizaci odpovědnosti každého občana za jeho životní a ekonomické postavení při současné odpovědnosti státu za zajištění minimálních životních potřeb prostřednictvím soustavy sociálních garancí. Příjmy jednotlivce budou záviset na individuální pracovní výkonnosti a výsledcích v podnikatelské sféře. Mzdy se budou utvářet na základě kolektivního vyjednávání mezi sociálními partnery. Stát bude ovlivňovat pouze zdaňování podnikových výnosů (zisků) a zdaňování příjmů obyvatelstva. K zabezpečení životního minima každého zaměstnance bude stanovena obecně závazným předpisem minimální mzda, na kterou vznikne nárok bez ohledu na pracovní zařazení zaměstnance a hospodářské výsledky organizace.

Nová koncepce rodinné politiky obsahuje systém dávek, služeb či azylů jako sociální pomoc rodinám v případě nedostatečnosti nebo selhání jejich zdrojů. Státními dávkami budou chráněny všechny děti stejným způsobem bez rozdílu jejich počtu v rodině, s přihlédnutím k nákladům na jejich výživu a výchovu, které se s věkem zvyšují. Jejich výše bude automaticky upravována v závislosti na růstu životních nákladů. Vedle pomoci standardním rodinám bude systém pomoci ohroženým rodinám. K tomu budou sloužit dávky vázané k určitému účelu, např. na bydlení, příspěvky

diabetikům. Za účasti dobrovolných občanských organizací bude poskytována pomoc rodinám, ve kterých vyrůstají zdravotně postižené děti.

Nová koncepce sociálního zabezpečení musí směřovat k nápravě negativního dědictví minulosti vyvolaného zestátněním zdravotnictví, národního pojišťovnictví a výlučným financováním ze státního rozpočtu. Musí být vytvořen jednotný státní systém sociálního zabezpečení pro všechny občany zahrnující jak nemocenské tak důchodové zabezpečení s možností individuálního či skupinového připojištění. Celá soustava státního důchodového zabezpečení bude přetvořena tak, aby reagovala na měnící se ekonomické podmínky, především formou pravidelného přizpůsobování dávek změnám životních nákladů a růstu mezd. Realizace nové koncepce demokratizace správy a odstranění zbytkového přístupu k sociálnímu zabezpečení vyžaduje zásadní změnu financování. Jde o změnu na systém fondů, oddělených od státního rozpočtu, do kterých budou přímo přispívat zaměstnanci a zaměstnavatelé.

1.1.2 Záchranná sociální síť

Záchrannou sociální síť lze vymezit jako soubor různých legislativních norem upravujících různá sociálně politická opatření, kterými stát garantuje všem občanům určitou minimální úroveň pomoci v případě, že se ocitnou v závažných a státem uznaných nouzových sociálních situacích.³ Jednoduše by se dalo říci, že záchranná sociální síť zaručuje minimální příjem, zaměřuje se na podporu chudých. Tato síť je považována za podstatnou část každé ekonomické reformy. Ve vyspělých zemích je to značně rozšířený institut.

Funkce záchranné sociální sítě jsou aktivně působit v politice zaměstnanosti, garantovat minimální mzdu tzn. minimální výši příjmu z práce, stanovuje životní minimum, tzn. nezbytně nutnou výši příjmů, poskytuje ochranu bydlení např. poskytováním příspěvků na bydlení sociálně potřebným občanům.

Posláním záchranné sociální sítě je zmírňovat sociální dopady kroků transformace ekonomiky. Je výrazem celospolečenské solidarity, stát garantuje potřebný, nezbytný a společensky uznaný standard pomoci. Je velice obtížné okamžitě reagovat na změny, k nimž dochází v reálném životě a dosáhnout tak správného fungování záchranné sítě.

³ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005, s.96

Může se stát, že v síti je mezera, že jsou příliš řídké nebo některé sociální situace nepokrývají vůbec nebo naopak zabezpečují přílišné sociální pohodlí a nemotivují občana k vlastní aktivitě. Konkrétní podoba sítě je závislá zejména na zdrojích, které máme k dispozici k financování opatření, nejenom na sociálním citění ve společnosti. Je třeba předcházet nepříznivým sociálním situacím např. dostatečnou nabídkou pracovních míst, neinflačním vývojem nebo opatřeními v oblasti důchodového pojištění, protože jen tak bude financování pro společnost únosné.

Stát v tomto přechodném období pocíťoval zvýšenou odpovědnost za sociální situaci svých občanů. Do záchranné sociální sítě patří dva druhy činnosti: aktivní politika zaměstnanosti a pasivní politika, tzn. sociální ochrana obyvatel. Vybudováním této sítě se vytvořil časový prostor pro přípravu zásadních reformních kroků. Vyšší odpovědnost státu v zabezpečování občanů před sociálními riziky transformace vyvolala nárůst výdajů státního rozpočtu federace i republik především na dávky sociální péče.

Záchranná síť ne jako rybářská síť, odkud není úniku, nýbrž jako trampolína, pod kterou není třeba skončit.⁴

Pojem záchranná sociální síť vznikl jako produkt liberální představy, že sociální ochrana má zajistit jen důstojnou minimální hranici životních potřeb a ponechat na iniciativě jednotlivce, aby si zajistil více. V období ekonomické transformace v postkomunistických státech je fungování záchranné sociální sítě nezbytnou podmínkou akceptace ekonomické reformy. Lidé jsou ochotni přijmout sociální důsledky ekonomické reformy, jen pokud ji mohou přežít. S reformou, která je existenčně ohrožuje, se nesmíří. Proto stát musí lidem poskytnout životní minimum, aby zabránil růstu sociálního napětí a ekonomické emigraci.⁵ Do záchranné sítě by měli spadnout pouze jedinci, kteří tuto pomoc skutečně potřebují a jsou na ní závislí. Měl by se zvýšit rozdíl mezi minimální mzdou a minimální dávkou pro jednotlivce tak, aby ekonomicky aktivní obyvatelstvo bylo motivováno k hledání práce.

⁴ MIKOVÁ, Markéta, VAŠEČKA, Imrich. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*, Praha: Karolinum, 1998, s.91

⁵ TOMESŠ, Igor. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 2001, s. 28

1.2 Další vývoj

Český sociální stát⁶ je zásadně ovlivněn předchozí etapou svého socialistického vývoje a procesem sociální reformy 90. let. Je to systém, který se orientuje na tlumení sociálních dopadů. Proto je zaměřen na výplatu sociálních dávek a zabránění sociálnímu pnutí ve společnosti. Tento systém je velice štědrý a má v sobě prvky předchozího státního paternalismu. Realita devadesátých let naznačuje, jaká opatření budou pravděpodobně nutná pro další vývoj. V první řadě by to měl být posun od tzv. solidarity pečovatelské (neaktivní) k solidaritě aktivní a integrační, která bude směřovat svou pozornost na kultivaci a rozvoj lidského potenciálu (např. investice do vzdělání, zdraví, bydlení). Hlavní je posílení sektoru vzdělávacího, který bude nejvíce ovlivňovat budoucnost české společnosti. Vzdělání je základním klíčem k lepší práci. Systém celoživotního vzdělávání je základem, protože informační a komunikační technologie jdou natolik rychle dopředu, že znalosti a kvalifikace „zaostávají“ za tímto vývojem.

Omezení pečovatelské solidarity státu má za cíl poskytovat dávky jen těm nejvíce potřebným a to tak, aby se nezeslabil jejich motivace k řešení tíživé situace. Tato opatření budou vyžadovat revizi dávek poskytovaných v rámci státní sociální podpory. Celospolečenskou solidaritou by měly být pokryty jen ty situace, které není jedinec nebo jeho rodina z objektivních důvodů schopen řešit na úrovni přijatelné pro společnost. Další opatření se týká redistribucí, které se opírají o mezigenerační solidaritu. Tato změna je zřejmá z problémů, které jsou s financováním současných systémů důchodového pojištění. Bude muset dojít k výraznému zvýšení odpovědnosti za život ve stáří samotných občanů. Reformou dvou pilířového systému⁷ důchodového pojištění budou státní peníze garantovány pravděpodobně v omezenější míře. Tato reforma ale nebude jednoduchá, protože obhájci stávajícího systému se obávají, že po zavedení soukromých institucí do důchodového systému, nebudou moci ovlivnit běh událostí. Ve stávajícím systému, když je občan nespokojen s chováním politiků, už je příště nezvolí. U soukromých institucí, které by spravovaly soukromé účty s úsporami na důchod, toto možné nebude.

⁶ Obecně můžeme říci, že sociální stát je založený více či méně na redistributivní politice, jejímž prostřednictvím garantuje sociální bezpečí a dostupnost sociálních služeb svým občanům a to bez ohledu na jejich postavení ve společnosti (tzv. sociální status)

⁷ Důchodový systém, který se skládá ze dvou částí (pilířů) – základní povinné důchodové pojištění, které zabezpečuje bez rozdílu všechny ekonomicky aktivní občany, je poskytované formou dávek a financované průběžným způsobem jako pilíř první a dobrovolné (doplňující) penzijní připojištění se státním příspěvkem jako pilíř druhý

2 Komparace dopadů transformace v ČR a SR

Od počátku 90. let probíhají v bývalých centrálně plánovaných ekonomikách států východního bloku reformy, jejichž podstatou je nahrazení ekonomického systému centrálního plánování systémem založeným na decentralizovaném rozhodování a volném trhu, tzn. systémem tržním. Tyto ekonomické reformy představují celkovou přeměnu ekonomického systému, nikoli jen nahrazení nebo změnu některé ze součástí. Při těchto změnách se jedná o kompletní přeměnu fungování ekonomického systému, změnu nástrojů a cílů hospodářské politiky, o vznik nových ekonomických subjektů (komerční banky, privatizační fondy), o zánik jiných ekonomických subjektů (plánovací úřady, odvětvová ministerstva). Hlavním smyslem uskutečňování těchto reforem je dosažení hospodářské vyspělosti tržních ekonomik.

K 1. 1. 1993 došlo (po příkladném nekonfliktním rozdělení) k rozpadu Československé federace na dva samostatné státy: Českou republiku a Slovenskou republiku. O jedenáct let později na jaře roku 2004 vstoupily obě země do Evropské unie. Situace v obou zemích byla po více než sedmdesátiletém spojení rozdílná a každá země měla svá specifika. V České republice byla v okamžiku rozdělení větší průmyslová základna, i když za existence ČSSR byl na Slovensku budován průmysl (většinu ale tvořil průmysl zbrojní, který po pádu tzv. Železné opony ztratil na významu), značná část Slovenska zůstala věrná tradičním oblastem jako je například zemědělství. Vážným problémem se stala také platební neschopnost mnohých podniků. Před vládou SR a před celou společností byly skutečně velmi vážné ekonomické problémy, proces transformace provázela vysoká nezaměstnanost a nízké reálné mzdy, což znamenalo tíživou situaci obyvatelstva. Postupně se však daří nevyrovnaný vývoj zlepšovat.

Společný začátek ekonomické transformace obou národních ekonomik v podmínkách federativní republiky výrazně ovlivňoval vývoj po rozdělení. Obě země vstupovaly do transformačního období s podobným prostředím a relativně podobnou strukturou, ale s mírně rozdílnou výkonností. Oba státy bojovaly se skrytým zadlužením mikrosféry, především ekologické a technické. Omyly hospodářské politiky zapříčinily nerozvinutí tzv. tržních generátorů: hlavně kapitálového trhu a přirozené konkurenční selekce. Také konkurence v lidských zdrojích nebyla rozvinuta.

Příčiny chyb spočívaly nejen v nedostatečné připravenosti na řízení státu v podmínkách transformace, ale především v mylných politickohospodářských a společenských představách hlavních vedoucích představitelů. Na straně ČR to bylo hlavně nekritické přijímání postulátů monetarismu, které byly vytvářené a nastavené pro jiné podmínky a jinou úroveň rozvinutosti ekonomik.⁸

2.1 Srovnání ekonomik ČR a SR v některých klíčových ekonomických ukazatelích

Analýza vývoje ekonomik obou zemí je velice složitá věc, neboť ekonomiku každé země ovlivňuje nesčetné množství faktorů, z nichž se mnohé dají interpretovat různě. Na základě správných makroekonomických rozhodnutí může každá země ovlivnit svou ekonomickou výkonnost, například o úrovni a struktuře zdanění nebo výdajů, může země urychlit nebo zpomalit svůj hospodářský růst, ovlivnit výkyvy cenové hladiny, dosáhnout deficitu nebo přebytku v zahraničním obchodě. Opatření hospodářské politiky budou mít výrazný vliv na budoucí životní úroveň. Při oceňování výkonnosti národního hospodářství z makroekonomického hlediska vystupují do popředí tři důležité cíle, které hrají rozhodující úlohu při formulování hospodářské politiky vlády. Jsou to: zaměstnanost, produkt a stabilita cenové hladiny.

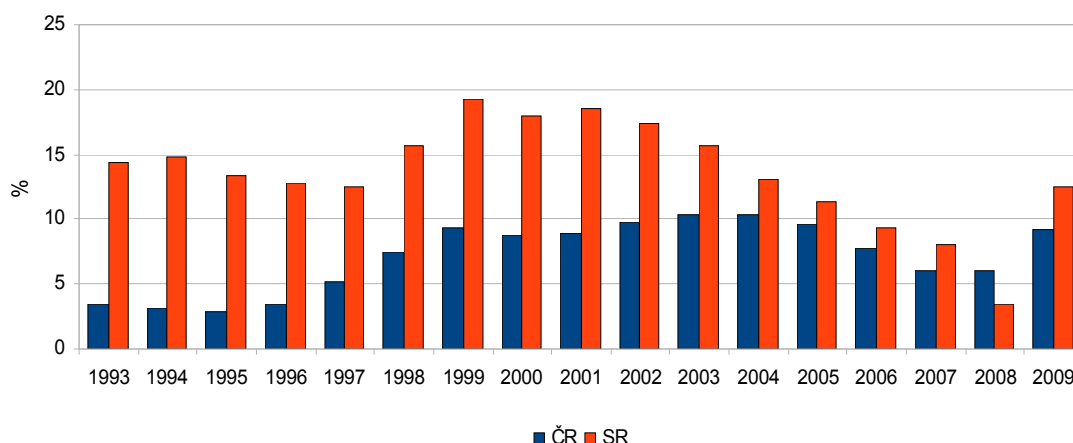
2.1.1 Míra nezaměstnanosti v ČR a SR

Makroekonomickým cílem každé vyspělé ekonomiky je vysoká zaměstnanost, respektive nízká nezaměstnanost. Zaměstnanost se sleduje ze dvou aspektů. Jednak jako pracovní čas vynakládaný na produkci a jeho struktura podle odvětví, zaměstnanost různých skupin obyvatelstva, tvorba nových pracovních míst, atd. a jednak jako nezaměstnanost, tj. procento sil, které se dobrovolně nebo nedobrovolně nezapojují do pracovního procesu, ačkoliv se o práci zajímají (aktivně ji hledají).

Nezaměstnanost je ekonomickým ukazatelem, kterým Česká republika předčí v transformačním období ostatní země střední a východní Evropy.

⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Bilance a výhledy středu Evropy na prahu 21.století*. Brno: Konvoj, 1996, s. 263

Neexistence nezaměstnanosti byla důležitým charakteristickým znakem všech centrálně řízených ekonomik a její nutný vznik se očekával se značnými obavami. Začal fungovat trh práce, opustil se systém umělého udržování zaměstnanosti. Neefektivní podniky stagnovaly, byly reorganizovány, některé i zanikly. V průběhu procesu transformace vstupovali do podniků zahraniční investoři a propouštěli zaměstnance, aby odstranili přezaměstnanost.

Obrázek 1: Míra nezaměstnanosti ČR a SR

Pramen: MPSV ČR, MPSVR SR

Míry nezaměstnanosti jsou po celé sledované období na Slovensku vyšší než v České republice. Faktorem, který ovlivňuje tuto skutečnost je např. struktura průmyslového sektoru. Průmysl na Slovensku byl soustřeďován do oblasti zbrojní, jejíž význam po roce 1989 poklesl. Český průmysl byl více diverzifikován, nebyl proto tolik zranitelný v poptávce po práci. Dalším důležitým faktorem je geografická poloha a efektivnost aktivní politiky zaměstnanosti. Česká republika sousedí s vyspělými západními státy, což je výhodou pro vzájemný obchod s těmito zeměmi. Česká republika a hlavně její hlavní město byla a je oblíbeným turistickým místem. Proto se zde rozvíjel sektor služeb a cestovního ruchu, který znamenal množství pracovních míst. Na Slovensku se také pomalejším tempem rozvíjelo drobné a střední podnikání.

Do transformačního období vstupují obě republiky jako jeden stát (Československá federativní republika) s nízkou nezaměstnaností okolo jednoho procenta, během roku 1991 se ale v české části Československa zvýšila tato míra více

jak čtyřikrát, na jedenáctkrát. V průběhu roku 1992 obě míry klesaly v SR na 10,4% a v ČR na 2,6%. Rok poté vzrostly v ČR na 3,52% a SR na 14,4%.

Tabulka 4 - Míra nezaměstnanosti v ČR a SR

rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ČR	3,5	3,2	2,9	3,5	5,2	7,5	9,4	8,8
SR	14,4	14,8	13,3	12,8	12,5	15,6	19,2	17,9

rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ČR	8,9	9,8	10,3	10,3	9,6	7,7	6	6	9,2
SR	18,6	17,4	15,6	13,1	11,4	9,4	8	3,4	12,5

Pramen: MPSV ČR, MPSV SR

Po rozdělení federace, v letech 1993-96, se míra nezaměstnanosti pohybovala mezi 3 a 4% v České republice, což byla jedna z nejnižších měr nezaměstnanosti v Evropě. Tento stav udržovaly velké zahraniční investice a současně přetrvávající chod některých velkých podniků z dob socialismu. Na Slovensku byla situace podstatně horší, míra nezaměstnanosti se tam pohybovala okolo 13%. Od roku 1996 míry nezaměstnanosti v obou zemích trvale rostly, větším tempem na Slovensku.

V období hospodářské krize z let 1997 až 1999 se však již tuto nezaměstnanost udržet nepodařilo a míra nezaměstnanosti se v ČR prudce zvýšila až na 9,37% v roce 1999. K 31. 1. 1999 bylo v ČR 487,6 tisíc nezaměstnaných, tzn. každý jedenáctý pracovník byl bez práce (hlavně díky masivnímu propouštění díky restrukturalizaci a rušení neefektivních podniků). Na tento počet nezaměstnaných připadlo asi jen 35 tisíc volných míst. Stále je ale o 10% nižší než u našeho východního bratra.⁹Na

⁹ ČERNOHORSKÁ, Liběna. *Komparace vývoje nezaměstnanosti v České republice a na Slovensku*. Univerzita Pardubice, FES. 2006. s. 35

celém území ČR došlo k celoplošnému nárůstu nezaměstnanosti a zároveň rostly diference mezi okresy s nejvyšší a nejnižší mírou nezaměstnanosti vykazovanou úřady práce. V řadě regionů postižených vysokou, zpravidla dvoucifernou mírou nezaměstnanosti rostly její přírůstky rychleji, než činilo průměrné tempo růstu nezaměstnanosti za ČR celkem.¹⁰ Na Slovensku začínají ekonomické reformy pravicové vlády, které vytáhly nezaměstnanost na hrozivých 19,2%.

V roce 2000 se na Slovensku míra nezaměstnanosti držela vysoko na 17,9%, v průměru pracovalo asi 2 milióny osob. Zaměstnanost zde vzrostla jen v sektoru služeb a to pouze o 2%. V ČR v tomto období nezaměstnanost mírně poklesla na 8,78% vlivem stárnutí obyvatelstva. V mezinárodním srovnání je ale stále vysoká.

V roce 2001 byla v SR zaznamenána míra nezaměstnanosti 18,6%, tzn. asi 500 tis. lidí bez práce. Slovensko ve srovnání s Českem (8,9%) utrpělo ekonomický debakl, nezaměstnanost v ČR je o cca 10% nižší. V roce 2002 je míra nezaměstnanosti v ČR 9,8% a v SR 17,4%. Koncem roku 2003 bylo v ČR 550 tis. a v SR 450 tis. nezaměstnaných.

Od července roku 2004 se v ČR začíná používat nová metodika výpočtu míry nezaměstnanosti. Ministerstvo práce a sociálních věcí přistoupilo ke změně výpočtu míry nezaměstnanosti z důvodu zlepšení srovnatelnosti naší míry nezaměstnanosti se světem. Český statistický úřad uvádí, že změna byla provedena na straně čitatele, kdy šlo nově o využití institutu tzv. dosažitelných nezaměstnaných uchazečů (jsou schopni nastoupit do zaměstnání do dvou týdnů) a na straně jmenovatele se do pracovní síly začali započítávat i pracující cizinci. Tato změna přinesla, kromě již zmíněné lepší mezinárodní srovnatelnosti daných ukazatelů, rovněž sblížení míry registrované nezaměstnanosti s obecnou mírou nezaměstnanosti.¹¹ Míra nezaměstnanosti v roce 2004 je na Slovensku díky razantnější politice úřadů práce, rychlé tvorbě pracovních míst díky rostoucímu HDP a omezení vyplácení sociálních dávek nejnižší za posledních 6 let.

¹⁰ SPĚVÁČEK, V. a kol. Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty. 1. vyd.. Praha: Linde s.r.o., 2003.

¹¹ *Statistická ročenka trhu práce 2009, Analytická část, Nezaměstnanost a volná pracovní místa.* [online]. 2009 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/5B003BE831/\\$File/311109a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/5B003BE831/$File/311109a3.pdf)>

Protože má ČR historický náskok, poráží v roce 2005 mírou nezaměstnanosti ve výši 8,9% svého soka o 2,5%. Důležitým ukazatelem je též zaměstnanost a tvorba pracovních míst. V období od 2002 do 2005 vzrostl počet pracovních míst na Slovensku o 90 tis. Pro srovnání zaměstnanost v dvojnásobně velké ČR vzrostla ve stejném období pouze o 20 tis pracovních míst. V roce 2006 bylo bez práce 7,7% ekonomicky aktivních obyvatel v ČR a 9,4% ekonomicky aktivních obyvatel v SR.¹² Slovenská vláda začíná používat novou přepočítávací metodu pro výpočet nezaměstnanosti. Pokles této míry je tedy způsoben také administrativními zásahy.

Počet pracovních míst (včetně podnikatelů) na Slovensku v posledních letech roste vlivem vysokého ekonomického růstu o desítky tisíc ročně. Ve třetím čtvrtletí roku 2007 dosáhl počet pracovních míst v zemi historického rekordu - v zemi se vlastní prací živilo 2 366 500 osob, což bylo o 47 000 osob více než ve stejném období roku předchozího. Např.: v říjnu roku 2007 bylo na Slovensku bez práce (v evidenci Úřadu práce) 238 447 osob. Z toho 206 071 osob bylo okamžitě k dispozici pro přidělení pracovního místa.¹³ V ČR v březnu 2007 byla míra registrované nezaměstnanosti na úrovni 7,3%, což znamenalo historicky rekordní meziroční pokles během celého sledování nezaměstnanosti. V dubnu 2007 už hlásilo Ministerstvo práce a sociálních věcí 6,8% a aktuálně zveřejněné číslo za květen 2007 zní 6,4%. Situace v jednotlivých regionech se dlouhodobě nemění, nejhorší je v Mostě (17,5%), Karviné (15,2%) a Teplicích (13,3%); nejlepší v Praze (1,6-2,4%) a Mladé Boleslavi (2,5%).¹⁴

V roce 2008 byla míra nezaměstnanosti v ČR 6% (cca 350 000 uchazečů o zaměstnání), je to situace velice podobná roku předchozímu. V roce 2008 byla míra nezaměstnanosti na Slovensku 3,4%. V roce 2009 se nezaměstnanost v ČR zvýšila na 9,2% a na Slovensku na vysokých 12,5%, což je způsobeno celosvětovou finanční krizí, která se na trhu práce v ČR a SR začala projevovat již v roce 2008. V současné době, kdy se slovenská ekonomika vzpamatovává z hospodářské krize (zaznamenáváme růst HDP 4,8%), bohužel trpí vysokou mírou nezaměstnanosti – a to okolo 15%.

¹² ČERNOHORSKÁ, Liběna.: *Komparace vývoje nezaměstnanosti v České republice a na Slovensku*. Univerzita Pardubice, FES. 2006

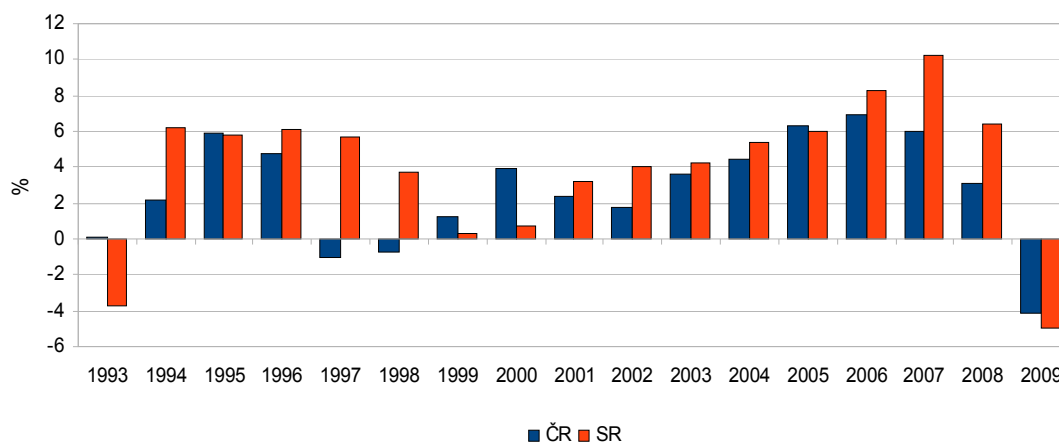
¹³ ZEMÁNEK, Josef. *Bohaté Slovensko, chudé Maďarsko – nová realita na březích Dunaje*. [online]. 2007 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: < <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-slovensko9> >

¹⁴ LACINA, Jiří. *Desetileté ohlédnutí za nezaměstnaností v ČR*. [online]. 2007 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: < <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jl-nezamestnanost07> >

V oblasti zaměstnanosti dosahovala Česká republika v celém sledovaném období lepších výsledků než Slovensko. K nízké nezaměstnanosti v České republice v období transformace a po něm přispěl rychle se rozvíjející sektor služeb a státní správy, ve kterém našli uplatnění bývalí zaměstnanci podniků, které byly restrukturalizovány nebo rušeny. Nezaměstnanost v ČR se začala zvyšovat v druhé polovině 90. let, kdy došlo k odlivu zahraničních investorů a celkovému poklesu výkonu ekonomiky. Stále ale nedosahovala tak vysokých hodnot jako na Slovensku. Reformní úsilí pravicové vlády (1998-2002, 2002-2006) na Slovensku bylo provázelo vysokou mírou nezaměstnanosti, která se ale začala snižovat počínaje rokem 2006. Bohužel ne na dlouho v důsledku celkového hospodářského útlumu způsobeného světovou hospodářskou krizí.

2.1.2 Vývoj HDP v ČR a SR

Základním měřítkem hospodářské úspěšnosti země je její schopnost vytvářet pro své obyvatelstvo vysokou úroveň výroby ekonomických statků a služeb. Pro ekonomiku je velice důležité poskytovat a spotřebovávat velká množství statků a služeb. Kromě množství vyrobeného v každém období je důležité i tempo růstu produkce v určitém časovém úseku (tj. přírůstek zpravidla v ročních nebo čtvrtletních intervalech).

Obrázek 2: Vývoj HDP ČR a SR

Pramen: MPSV ČR, MPSV SR

Tabulka 5 - Vývoj HDP v ČR a SR

rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ČR	0,1	2,2	5,9	4,8	-1	-0,7	1,2	3,9
SR	-3,7	6,2	5,8	6,1	5,7	3,7	0,3	0,7

rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ČR	2,4	1,8	3,6	4,4	6,3	6,9	6	3,1	-4,1
SR	3,2	4	4,2	5,4	6	8,3	10,2	6,4	-5

Pramen: MPSV ČR, MPSV SR

V roce 1993 bylo vnější ekonomické klima ovlivněno pobíhající recesí v západní Evropě a vnitřní vývoj ovlivňovala probíhající transformace, rozpad federace, měnová odluka České a Slovenské koruny, změna daňového systému. Odvětví služeb a obchodu vzrostlo v ČR o 12%, což znamenalo 33,7% podíl na HDP. Stavebnictví, zemědělství a průmysl zaznamenaly pokles. Hlavním přispěvatelem byl ale s 50% stále průmysl. V roce vzniku samostatné Slovenské republiky zaznamenala ekonomika výrazný propad a to o 3,7%. V následujících letech se vývoj zlepšuje zejména díky zahraničním půjčkám.

V roce 1994 se ekonomiky obou států vzpamatovávají. Růst HDP v ČR je na 2,2% a v SR na 6,2%. Jako důvody růstu lze označit vnitřní vývoj ekonomiky - pokrok v privatizaci a zvýšení soukromé spotřeby (spotřeba domácností vzrostla o 5,3%). Podíl obchodu a služeb na HDP ČR se nadále zvyšoval na 37,8%, průmysl klesl na 34,8%.

V roce 1995 roste HDP podobným tempem v obou zemích - 5,9% v ČR a 5,8% v SR. Tento rok je významným pokrokem v přechodu ekonomiky k tržnímu principu. Nadále dochází ke změnám ve struktuře HDP, roste význam sekundárního a terciárního sektoru na úkor sektoru primárního. Domácí poptávka byla v ČR hlavním impulzem

růstu HDP. Významnými odvětvími jsou zpracovatelský průmysl s podílem 26,7%, ostatní tržní služby s 15,8%, obchod s 11,8%, peněžnictví a pojišťovnictví s 10% a netržní služby s 10,2%.

Hospodářský růst v roce 1996 v ČR 4,8% a 6,1% v SR byl ovlivněn slabým hospodářským růstem významných obchodních partnerů západní Evropy a také posilování České koruny vůči Euru. Růst mezd neodpovídal růstu produktivity práce (tento trend se projevoval již 3 roky). Sektorová struktura je podobná roku předchozímu.

V roce 1997 zaznamenala česká ekonomika výrazný propad a to o 1%, problémem jsou nedokončená restrukturalizace průmyslu a červencové povodně. Pozitivním jevem je přiblížení vývoje reálných mezd a produktivity práce. Snížila se poptávka vlády díky tzv. úsporným balíčkům pravicové vlády. K hospodářskému růstu přispěl průmysl a odvětví spojů. Slovenská ekonomika je na tom o poznání lépe. HDP na Slovensku roste o 4,6%.

Česká ekonomika vstoupila v roce 1998 do recese, na Slovensku došlo ke změně vlády (Vladimíra Mečiara vystřídal na premiérském postu Mikuláš Dzurinda) a to se v důsledku reformních opatření prováděných novou vládou odrazí v následujících letech nejprve v poklesu HDP, později v jeho růstu. Hospodářství SR vzrostlo podobně jako v roce minulém a více než 4%. Hospodářství v ČR kleslo o 2,2%. Hrubý domácí produkt vykazuje i nadále pokles. Apreciace české koruny zhoršila možnost uplatnění českého zboží v zahraničí. Spotřeba domácností poklesla, protože poklesly příjmy a rostly úspory domácností. Zvyšoval se podíl zpracovatelského průmyslu na HDP.

V roce 1999 došlo k příznivému vývoji v české ekonomice (půl procentní růst HDP), který znamenal oživení a vyvedení země z recese minulých let. Finanční a hospodářská krize na Slovensku způsobila pokles růstu HDP v roce 1999 na 1,5%.

Díky stabilizační politice se již v roce 2000 zvyšuje tempo růstu slovenské ekonomiky na 2%. Oživení investiční aktivity v ČR pomohlo k 3,3% růstu HDP. Tento růst nebyl očekáván, byl překvapením, způsobilo ho velké zrychlením hospodářského růstu v zemích EU a většiny tranzitních ekonomik.

V roce 2001 započal růst (3,8%) výkonnosti slovenské ekonomiky, který pokračoval i v následujících letech, v ČR 3,1% růst ekonomiky. Vlivem recese světové ekonomiky relativně vysoké tempo růstu zpomalilo.

V roce 2002 mírně vzrostla inflace a tím pádem vzrostl i HDP. V dobách téměř celoevropské stagnace pokračovala slovenská ekonomika v pozitivním růstu se 4,6% nárůstem HDP. Tento růst není způsoben vládními výdaji nebo domácí spotřebou, jak tomu bylo v předešlých obdobích, ale vysokou dynamikou zahraničního obchodu. Za slovenským skoro pětiprocentním růstem česká ekonomika zaostává s 1,5%.

V roce 2003 se Slovensko se 4,5% růstem stalo nejrychleji rostoucí ekonomikou ve střední Evropě a 5. z budoucí EU 25. Za tento úspěch vděčí hlavně exportu, zatímco soukromá spotřeba především v důsledku administrativního zvyšování cen klesala. Růst HDP v ČR byl v roce 2003 3,2%, což je výsledek horší než na Slovensku.

Vstup do EU v roce 2004 znamenal pro ČR a SR příliv zahraničních investic a dotací. Projevilo se to na růstu HDP v roce 2005. Růst HDP v ČR dosahuje 4,7% a přibližuje se růstu slovenskému, který je 5,5%.

Hospodářský růst v ČR výrazně zrychlil v letech 2005-2007. Toto období patří zatím k ekonomicky nejpříznivějším v historii České republiky. Hospodářský růst dosahoval průměrně ročně 6,4 % a proti předchozím letům se nejen silně zrychlil, ale stal se i zdravější z hlediska faktorů strany nabídky i poptávky. Na rozdíl od většiny nových členských zemí přitom nebylo zrychlení růstu v ČR provázeno zhoršující se makroekonomickou rovnováhou. Oproti předcházejícím třem letům obchodní bilance přešla do přebytku, snížil se deficit běžného účtu platební a výrazně se zlepšila situace na trhu práce.¹⁵ Česká republika dohnala Slovensko, ale ne na dlouho.

V roce 2006 se Slovensko s 8,2% může pochlubit 2. nejrychlejším růstem ekonomiky v Evropě, hned po Estonsku. Hlavním důvodem jsou vysoké investice do hrubého fixního kapitálu a silná spotřebitelská aktivita domácností. Vysoký růst ekonomiky je výsledkem liberálních reforem. Česká ekonomika roste tempem 5,8%, což je mírný pokles oproti minulému roku. Vysoký růst ekonomiky na Slovensku pokračuje i v roce 2007, Slovensko je se svým růstem lehce nad 10% nazýváno

¹⁵ SPĚVÁČEK, Vojtěch ; VINTROVÁ, Růžena. Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 2001-2008. *Politická ekonomie* [online]. 2010, 1, [cit. 2010-06-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.vse.cz/polek/pdf/718.pdf>>

„evropským ekonomickým tygrem“. Vysoká je spotřeba domácností (růst cca 8%) a vývoz s investicemi. Růst HDP byl v roce 2008 rychlejší v ČR než v západních státech i celé EU27 z důvodu hospodářské krize, která na západní státy dolehla dříve než na ČR. Ekonomiky České i Slovenské republiky jsou malé a závislé na vývoji v západních státech a EU. Jak rychle se tedy dostanou z krize ostatní státy, se kterými otevřené ekonomiky ČR a SR obchodují, tak rychle se vzpamatujeme z krize i my. V prvním čtvrtletí letošního roku se slovenská ekonomika začíná ze světové hospodářské krize vzpamatovávat a zaznamenává růst zhruba o 5%. Největší vliv na tom má export (růst o cca 16%) a výdaje veřejné správy (růst o cca 6%). I české ekonomice se začíná znovu dařit. Odhadovaný růst ekonomiky na hranici 1,5% je způsoben stejně jako na Slovensku zahraničním obchodem. Zaostávají ale stavebnictví, investice a spotřeba domácností, které nedovolují vyšší růst HDP.

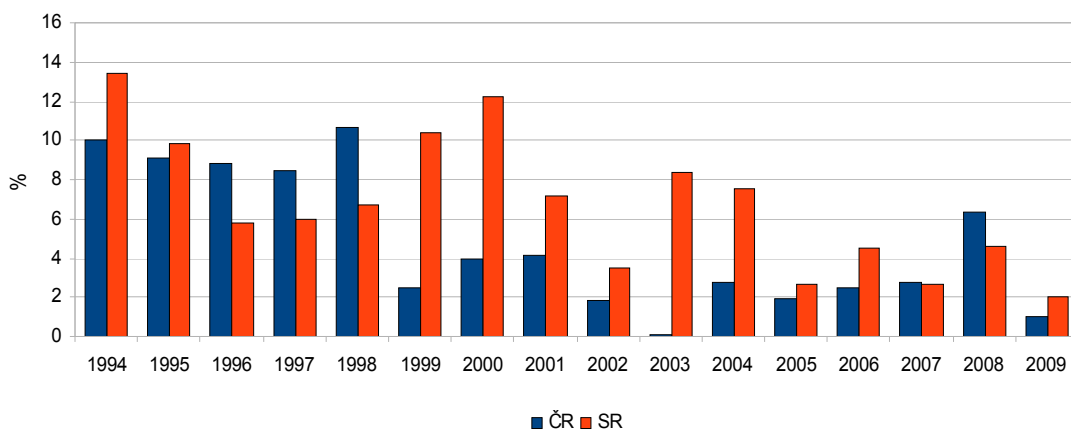
Vývoj v roce 2008 a 2009 přinesl postupně stále větší zhoršování podmínek hospodářského vývoje. Vyspělé země se ve druhé polovině roku 2008 dostaly do recese a útlum ekonomické aktivity byl velmi silný v zemích eurozóny, na jejichž poptávce je závislý český vývoz (to se týká zejména Německa). Zhoršily se i domácí podmínky (finanční systém se sice nedostal do krize, ale vzrostla nedůvěra a poskytování úvěrů domácnostem a podnikům se přibrzdilo, došlo ke zhoršeným očekáváním spotřebitelů, výrobců i investorů a ekonomika byla zasažena silným vnějším poptávkovým šokem). Pozitivním jevem bylo to, že prudký vzestup větových cen ropy a potravin v první polovině roku 2008 přešel do opačného extrému a spolu s poklesem poptávky postupně snižoval míru inflace.¹⁶

2.1.3 Vývoj inflace v ČR a SR

Třetím cílem makroekonomické politiky je zajištění stabilních cen při volných trzích. Cenová stabilita znamená, že se celková cenová hladina ani rychle nezvyšuje, ani nesnižuje. Společnosti dávají přednost stabilním cenám, protože ceny jsou měřítkem ekonomických hodnot. Jestliže se toto ekonomické měřítko v určitém období rychle mění, hospodářské dohody začínají být deformované a cenový systém postupně ztrácí na svém významu. Tento cíl není však spojován pouze se stabilními cenami, ale i s udržení volných trhů, což znamená, že ceny a množství by měly být v co největší

¹⁶ SPĚVÁČEK, Vojtěch ; VINTROVÁ, Růžena. Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 2001-2008. *Politická ekonomie* [online]. 2010, 1, [cit. 2010-06-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.vse.cz/polek/pdf/718.pdf>>

míře určovány tržními silami nabídkou a poptávkou. Dá se totiž předpokládat, že stabilní ceny stanovené na volných trzích umožňují ekonomice alokovat zdroje efektivně a navíc způsobem, který citlivě reaguje na individuální preference. Inflace je nejčastěji definovaná jako projev ekonomické nerovnováhy, která se navenek vyznačuje růstem cenové hladiny a poklesem kupní síly peněžní jednotky. Míru inflace tedy vyjádříme jako míru změny cenové hladiny v čase. Jestliže se ceny snižují, to znamená, že cenová hladina klesá, nebo je míra inflace záporná, pak jde o deflaci. Deflace tedy znamená zvyšování kupní síly peněžní jednotky.

Obrázek 3: Vývoj inflace v ČR a SR

Pramen: MPSV ČR, MPSV SR

Tabulka 6 - Vývoj inflace v ČR a SR

rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ČR	10	9,1	8,8	8,5	10,7	2,5	4
SR	13,4	9,8	5,8	6	6,7	10,4	12,2

rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ČR	4,1	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	1
SR	7,2	3,5	8,4	7,5	2,7	4,5	2,7	4,6	2

Pramen: MPSV ČR, MPSR SR

Z grafu je patrné, že po zahájení liberalizace cen na začátku devadesátých let došlo na Slovensku i v České republice ke značnému růstu cenové úrovně. V roce 1993 v České republice rychle rostly nominální průměrné mzdy¹⁷, ale produktivita práce zároveň klesala. Zavedením DPH¹⁸ přišel velký inflační impuls. Bez tohoto mimořádného vlivu by se růst cen pohyboval řádově na poloviční úrovni.

Od roku 1994 se v České republice inflace stabilizovala na hodnotě kolem 10 % a pomalu se snižovala na 9,1% v roce 1995 a 8,8% v roce 1996. Pokračovala situace rostoucích nominálních mezd a snižující se produktivitou práce. Ve spolupráci s vnějším tlakem na korunu¹⁹ vyvolal v roce 1997 měnovou krizi. Míra inflace na Slovensku v roce 1994 byla o něco vyšší než v České republice a to o víc než 3%. V letech 1996 – 1998 se inflace na Slovensku pohybovala mezi 6 a 7%.

V roce 1997 došlo v ČR ke snížení předchozího rychlého tempa růstu nominálních mezd z 19,4% (průměrný růst za období 1993 – 1996) na 9,9%. Důvodem byla cílená restriktivní politika vlády, která pomocí tzv. vládních stabilizačních balíčků dosáhla snížení vládních výdajů a snížení spotřeby domácností. Tato opatření způsobila pokles inflace v ČR v roce 1999 na 2,1% a v dalších letech udržení míry inflace na nízkých hodnotách.

V průběhu dalších let došlo k jistému ustálení v obou zemích. Na Slovensku však byla míra inflace vždy o něco vyšší. Neuskutečnily se tam totiž restriktivní kroky v období krize ekonomiky, které by inflaci snížily jako v ČR. Ty nastupují až v roce 1998, kdy se ujímá moci koalice v čele s Mikulášem Dzurindou. Rostoucí cenová hladina je negativním ukazatelem, který provází Slovensko na cestě reformami až do roku 2005.

¹⁷ V průměru o 21 % ročně

¹⁸ Daň z přidané hodnoty – základní sazba byla nastavena na 23%, což bylo oproti ostatním evropským zemím vysoko

¹⁹ Česká koruna devalvovala z 15 Kč na 28 Kč za 1 USD

Roky 2000 a 2001 jsou ve znamení zvýšeného ekonomického růstu (více než tříprocentní růst HDP), který je faktorem pro zvyšování cenové hladiny. Míra inflace je 3,9%. Na tomto pozitivním vývoji českého hospodářství měly podíl příznivé ceny surovin na světových trzích a dobrý stav trhu práce. Prohlubuje se ale schodek státního rozpočtu, protože vláda utrácí. Inflace na Slovensku je v roce 2000 třikrát vyšší než v ČR. Největším příspěvkem vysoké cenové hladiny na Slovensku je deregulace cen bydlení, elektrické energie, vody, plynu a zvýšení spotřební daně na alkohol a přesun některých položek z nižší sazby DPH do vyšší. Což jsou kroky, které česká vláda ještě nebyla ochotna realizovat a také proto je česká inflace nižší.

Ukázkový politický cyklus:

Před volbami, které se konaly v roce 2002, přestala tehdejší vláda Mikuláše Dzurindy deregulovat a tím se snížila inflace na 3,1%. Po vítězných volbách deregulace pokračovala a inflace skočila zpět na úroveň předchozího roku. Je to tzv. inflační „volební zub“.

Roku 2004 přichází na Slovensko éra vysokého růstu kupní síly obyvatelstva, míra inflace je 7,5%. V roce 2004 je v ČR průměrná meziroční míra inflace 2,8 % způsobená zejména zvýšením cen bydlení, potravin a nealkoholických nápojů, jejichž podíl na růstu celkové hladiny spotřebitelských cen činil 1,0 a 0,6 procentních bodů.

Doba, kdy Slovensko patřilo mezi země s nejvyšší inflací v celé Evropské unii, se počátkem roku 2005 stala dávnou historií. V březnu roku 2005 zaznamenala Slovenská republika inflaci ve výši 2,5 % a tím srovnala krok s Českou republikou i s průměrem EU25. Míra inflace za rok 2005 je 2,8%. Je způsobena podhodnocením kurzu Sk a dlouhodobě vysokým růstem ekonomiky²⁰. Snížení úrokových sazeb Slovenské národní banky ze 4 % na 3 %²¹ pomohlo výrazně rozhybat trh s hypotečními a spotřebními úvěry. Očekává se tedy silný růst bytové výstavby v následujících několika letech a zároveň poměrně vysoký růst soukromé spotřeby, který se následně promítnul do maloobchodních tržeb a do růstu celého hospodářství. Cenový vývoj v roce 2005 v ČR ovlivnilo zejména zvýšení cen bydlení (hlavně ceny zemního plynu, elektřiny, tepla a teplé vody, vodného, stočného a za odvoz pevných odpadů), stravování a ubytování. Zvýšily se ceny ubytovacích služeb také v důsledku zvýšení cen

²⁰ SR má 2. nejrychleji rostoucí ekonomiku v Evropě

²¹ S možností dalšího poklesu až na 2,5%

za ubytování na vysokoškolských kolejích (změna dotačního systému) a ceny v závodních jídelnách.

Míra inflace v roce 2007 na Slovensku se pohybuje pod hranicí 3% a tím se Slováci přibližují ke svému cíli přijetí Eura v roce 2009. Na podobné hodnotě skončila i česká ekonomika, ovšem bez ambic na přijetí eura.

Spotřebitelské ceny se v ČR za rok 2008 zvýšily meziročně v průměru o 6,3 %, z toho nejvíce v 1. čtvrtletí (o 7,4 %) a nejméně ve 4. čtvrtletí (o 4,7 %), když roční míra inflace v průběhu roku soustavně rostla – od 3,4 % v lednu až po 6,3 % v prosinci), což bylo nejvíce za uplynulých deset let. V úhrnu za rok 2008 se podstatně více zvýšily ceny služeb (7,9 %) než ceny zboží (5,4 %). V členění domácností podle sociálních skupin se nejvíce zvýšily v roce 2008 spotřebitelské ceny důchodcům (8,2 %), za nimiž následovaly domácnosti s dětmi s minimálními příjmy (7,7 %).²²

2.2 Přijetí Eura v ČR a SR

Přibližně deset let od vzniku Evropského hospodářského společenství se rodí první myšlenka na zavedení společné měny. Prvním konkrétním návrhem se stala tzv. Wernerova zpráva v roce 1970, která předpokládala vznik společné měny a hospodářské a měnové unie do roku 1980. Nepříznivá ekonomická situace (rozpad Bretton-Woodského měnového systému 1971²³, první ropný šok) ale nedovolila tyto myšlenky realizovat. Prvním úspěšným krokem směřujícím ke společné měně byl vznik Evropského měnového systému a evropské měnové jednotky ECU v roce 1979. Spolupráce členských států v oblasti měnové politiky zesílila. Cílem bylo vytvořit oblast měnové stability v Evropě. Základem Evropského měnového systému (European Monetary System – EMS) byl tzv. mechanismus směnných kurzů (Exchange Rate Mechanism - ERM)²⁴. Ten zavazoval centrální banky zúčastněných států k tomu, aby dovolovaly kolísání směnného kursu svých měn navzájem pouze v rámci určitého pásma. Toto pásmo bylo v letech 1979 až 1993 $\pm 2,25$ % s možností jeho přechodného rozšíření až na ± 6 % u zemí, které v té době prožívaly měnové turbulence (italská lira

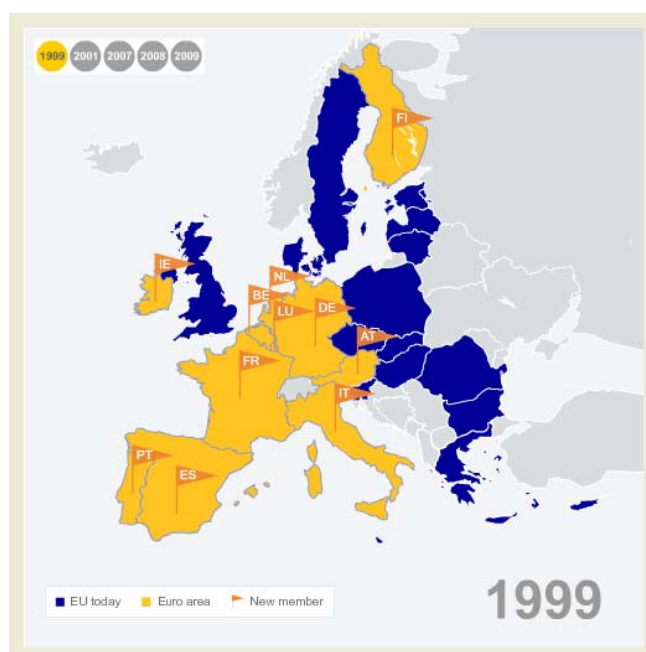
²² Český statistický úřad. *Vývoj české ekonomiky v roce 2008*. [online]. 2009 [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/analyzy-statistiky/vyvoj-ceske-ekonomiky-v-roce-2008/1000431/55462/?page=1>>

²³ Měnový systém, kde evropské měny byly navázány na americký dolar 1945 - 1971

²⁴ dnes známý jako ERM1

a britská libra).²⁵ Na počátku devadesátých let je EMS v krizi. Zvýšil sice stabilitu měn a snížil inflaci členských států, nedokázal však odstranit výkyvy měnových kurzů. V květnu roku 1998 přestává fungovat EMS a ERM, v lednu 1999 vzniká mechanismus směnných kurzů 2 (Exchange Rate Mechanism 2 – ERM2). Jeho členy se stávají Dánsko a Řecko.

Vznik společné měny Euro k 1.1.1999 paradoxně rozdělil EU na dvě části a to poprvé v celém integračním procesu. Z celkových 15 členských zemí jich 11 Euro přijalo (Benelux, Francie, Německo, Itálie, Španělsko, Portugalsko, Irsko, Finsko, Rakousko) a 3 země odmítly (VB, Švédsko, Dánsko). Řecko nesplňovalo konvergenční kritéria stanovená Maastrichtskou smlouvou.²⁶

Obrázek 4: Členové Eurozóny v roce 1999

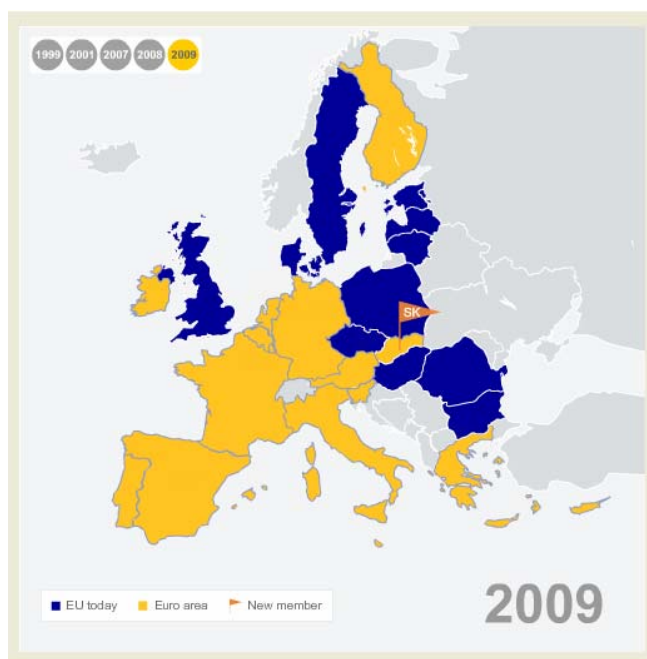
Zdroj: Evropská centrální banka. [online]. [cit. 2010-14-04]. Dostupný z WWW:
<<http://www.ecb.int/euro/intro/html/map.en.html>>

V roce 2001 přijalo Euro Řecko, v roce 2007 Slovinsko, v roce 2008 Malta a Kypr a konečně v roce 2009 Slovensko.

²⁵*Mechanismus směnných kursů*. [online]. 2004 [cit. 2010-04-15].

Dostupný z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=eu_139.htm>

²⁶ Maastrichtská smlouva (=Smlouva o Evropské unii) byla podepsána 7.2.1992, vstoupila v platnost 1.11.1993

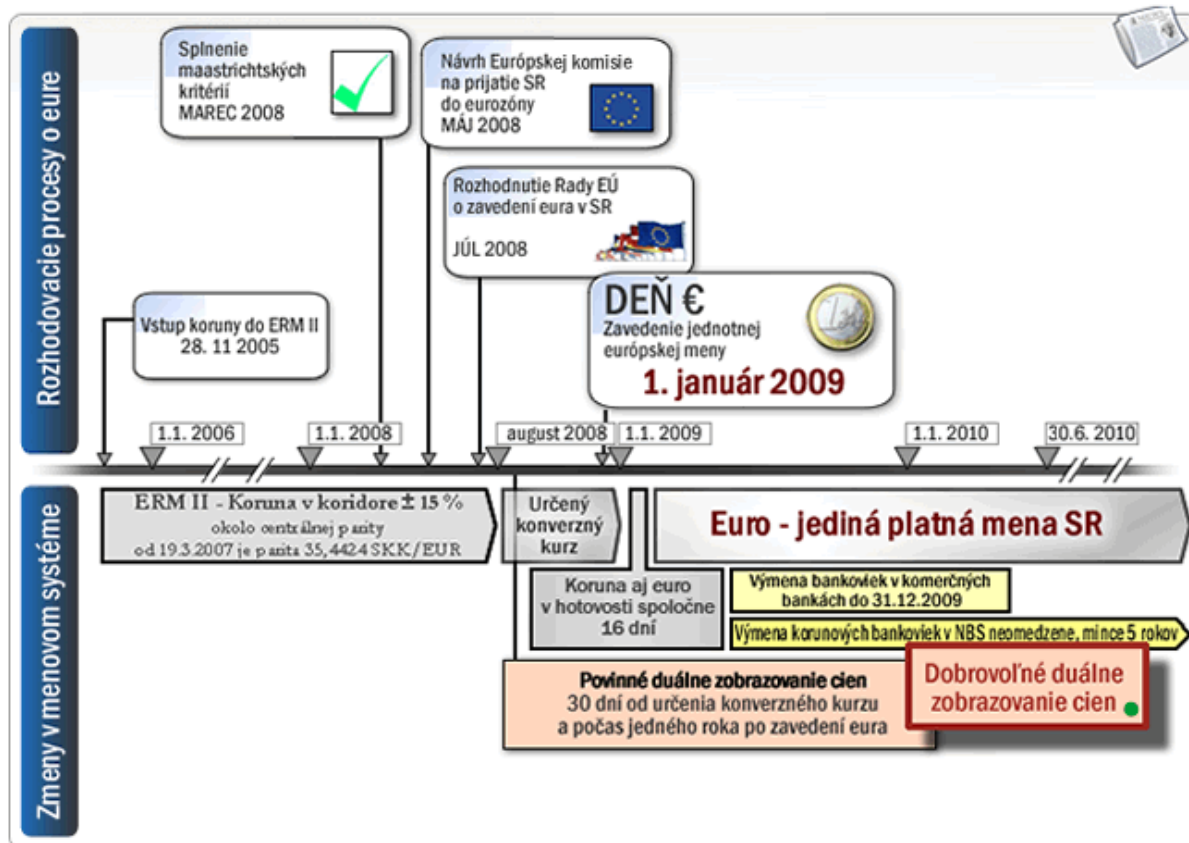
Obrázek 5: Členové Eurozóny v roce 2009

Zdroj: Evropská centrální banka. [online]. [cit. 2010-14-04]. Dostupný z WWW:
 <<http://www.ecb.int/euro/intro/html/map.en.html>>

2.2.1 Přijetí Eura na Slovensku

Dne 8. července 2008 ministři financí a hospodářství sdružení v Radě ECOFIN definitivně potvrdili zavedení eura na Slovensku od 1. ledna 2009. Slovenská ekonomika vstoupila do eurozóny s přepočítacím koeficientem 30,1260 slovenských korun za euro, podle něhož budou přepočteny všechny peněžní částky. Eurem se začalo platit na Slovensku od začátku roku 2009, od 24. srpna 2008 však slovenským obchodníkům vznikla povinnost tzv. duálního označování cen.²⁷

²⁷ Slovenské přípravy na euro. Zavedení eura v České republice. [online]. 2008 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_916.html>

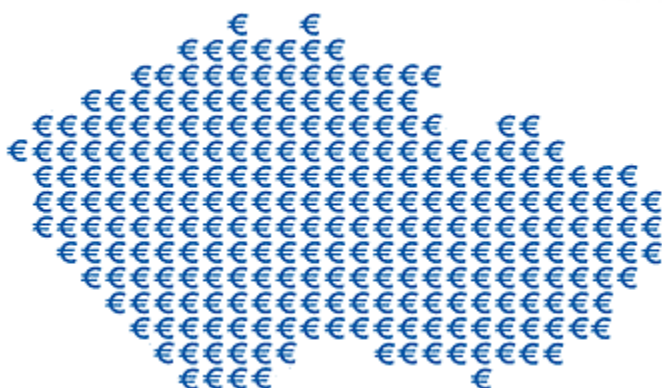
Obrázek 6: Harmonogram přijetí eura na Slovensku

Zdroj: Naša mena (oficiální internetová stránka pro zavedení eura na Slovensku). [online]. 2007 [cit. 2010-14-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.euromena.sk/harmonogram-zavedenia-eura/9350s>>

8. září 2004 byla slovenskou vládou schválena strategie přijetí eura v roce 2009. Národní plán zavedení eura byl vypracován 6. června 2005. 28.11.2005 slovenská ekonomika vstoupila do ERM II (Mechanismus směnných kurzů), ve kterém se členská země musí pohybovat minimálně po 2 roky. Centrální parita slovenské koruny byla nastavena na 30,1260 Sk za 1 euro (standardní flukтуаční pásmo $\pm 15\%$). Hodnoty horního a dolního pásma jsou 34,6449 Sk a 25,6071 Sk. V březnu 2008 byla splněna Maastrichtská kritéria, která v květnu 2008 potvrdila EK a ECB ve svých konvergenčních zprávách, ve kterých zároveň požaduje po Slovensku, aby pokračovalo ve své fiskální politice udržitelným způsobem i do budoucna. Vzápětí EK navrhuje Radě EU, aby vydala rozhodnutí o zavedení eura na Slovensku. Rada EU takto rozhodla v červenci 2008 a stanovila přepočítávací kurz. Od srpna 2008 jsou obchodníci povinni zobrazovat ceny jak v korunách tak v eurech (stanovena zákonem č. 659/2007 Z.z. o zavedení měny euro v Slovenskej republike). 1. 1. 2009 Slovensko se stává první zemí

Višeγράdu, která vstupuje do eurozóny. Do 16. 1. 2009 pokračuje duální oběh (je možno platit oběma měnami), do 30. 6. 2009 je třeba vyměnit poslední korunové mince v komerčních bankách, v Národní bance Slovenska možno měnit mince ještě 5 let a bankovky neomezeně. 31. 12. 2009 končí duální zobrazování.

2.2.2 Přijetí Eura v ČR

Evropská komise každoročně připravuje zprávu o praktických přípravách na zavedení eura v členských státech Evropské unie. Cílem tohoto materiálu je poskytnout podrobné informace o stavu příprav na zavedení eura v těch zemích EU, které

společnou měnu dosud nepřijaly a které současně mají povinnost ji v budoucnu zavést. Tato povinnost se v současné době týká devíti států EU: Bulharska, České republiky, Estonska, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Polska, Rumunska a Švédska. Netýká se naopak Velké Británie a Dánska, které mají trvalou výjimku (tzv. opt-out) z povinnosti společnou měnu zavést.²⁸ V současné době Česká republika nemá stanovený závazný termín přijetí Eura a vstupu do Eurozóny, nesplňuje všechna z konvergenčních kritérií:

²⁸ Devátá zpráva o praktických přípravách na budoucí rozšíření eurozóny. [online]. 2010 [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_1243.html>

Tabulka 7: Maastrichtská kritéria

Cenová stabilita	12měsíční průměr HICP inflace do 1,5 % nad referenční hodnotou, která je průměrem tří zemí s nejnižší inflací
Úrokové míry	10leté vládní dluhopisy s úrokovou mírou do 2,0 % nad průměrem vládních dluhopisů tří zemí s nejlepší cenovou stabilitou
Vládní deficit	do 3 % HDP
Veřejný dluh	do 60 % HDP
Stabilita měnového kurzu	minimálně dvouletý pobyt v ERM II bez porušení $\pm 15,0$ % flukтуаčního pásma a devalvace centrální parity

Zdroj: článek 121 Smlouvy o založení Evropského společenství

Smlouva ještě požaduje slučitelnost právních norem žádajícího státu týkajících se Systému evropských centrálních bank a Evropské centrální banky.

Kritérium cenové stability je Českou republikou dlouhodobě plněno až na rok 2008, kdy byla inflace 6,4%, což je o 3,3 p.b. nad referenční hodnotou. Podle údajů ČNB a ČSÚ tuto vysokou hodnotu způsobily převážně nepřímé daně, zvýšení snížené sazby DPH a spotřební daně na cigarety.

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb je Českou republikou plněno a ani výhled nenaznačuje problémy v této oblasti.

Kritérium stability měnového kurzu není Českou republikou plněno. Česká koruna se neúčastní systému měnových kurzů ERM II a není tedy stanovena ani centrální parita kurzu CZK/EUR.

Délka setrvání členské země EU v mechanismu je Smlouvou stanovena minimálně na dva roky. Z dokumentů Strategie přistoupení ČR k eurozóně (září 2003) a Aktualizované strategie přistoupení ČR k eurozóně (srpen 2007) vyplývá, že se vláda a ČNB shodují na setrvání ČR v ERM II teprve až po vytvoření předpokladů pro to, aby

jí bylo umožněno v době vyhodnocování kurzového kritéria přijmout měnu euro a poté bez problémů realizovat výhody z jejího přijetí.²⁹

Kritérium udržitelnosti veřejných financí je splněno, jsou-li splněny obě dílčí části:

Kritérium celkového veřejného dluhu, které se skládá z vládního dluhu a dluhu organizačních složek státu, územních samosprávních celků, vybraných příspěvkových organizací, státních i jiných mimorozpočtových fondů (např. Pozemkový fond, Podpůrný a garanční lesnický a rolnický fond, Vinařský fond a další), Správy železniční dopravní cesty, transformační instituce Prisko, PPP Centra, veřejných vysokých škol, veřejné výzkumných ústavů, zdravotních pojišťoven, asociací a svazů zdravotních pojišťoven a Centra mimostátních úhrad. je Českou republikou dlouhodobě plněno, pohybuje se průměrně kolem 30% HDP, což je hluboko pod 60% hranicí. V roce 2009 stoupl o zhruba 180 mld. Kč na 1,28 bilionu Kč, což znamená hodnotu 35,35%. Nebezpečí, na které upozorňuje Evropská unie, je vysoké tempo jeho růstu, které by se díky krizi mohlo ještě zvýšit.

Kritérium vládního deficitu na druhou stranu plněno není. Od roku 2004 do 2008 se ČR nacházela v Proceduře při nadměrném schodku³⁰. Příznivý fiskální výsledek roku 2007 tuto proceduru ukončil. Vedle dosud nedořešených strukturálních problémů českých veřejných financí vládní sektor aktuálně čelí bezprecedentnímu výpadku daňových příjmů. K tomu dochází jednak vlivem mimořádně nepříznivého hospodářského vývoje a jednak z titulu schválených legislativních změn zejména na příjmové straně veřejných rozpočtů. Ty mimo jiné souvisely se snahou zmírnit dopady hospodářské krize. Ani aktuálně přijatá stabilizační opatření nejsou dlouhodobějším systematickým řešením schodků vládního sektoru.³¹ Od prosince roku 2009 se Česká republika opět nachází v Proceduře nadměrného schodku. Referenční hranice celkového deficitu veřejných financí, která je nutná pro přijetí eura byla loni překročena víc než

²⁹ Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou [online]. Společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 21. prosince 2009. [cit. 2010-05-03].

Dostupný z WWW: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyhodnoceni_Maastricht_2009_pdf.pdf>

³⁰ Excessive Deficit Procedure (EDP). Jestliže rozpočtový schodek v některé členské zemi EU překročí stanovený limit, Rada EU s ní na podnět Evropské komise zahájí proceduru nadměrného schodku.

³¹ Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou [online]. Společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 21. prosince 2009. [cit. 2010-05-03].

Dostupný z WWW: < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyhodnoceni_Maastricht_2009_pdf.pdf>

dvojnásobně o přibližně 3,5 p.b. Česká republika byla vyzvána Radou, aby byl vysoký vládní schodek odstraněn do roku 2013.

Tabulka 8: Notifikace vládního deficitu a dluhu (říjen 2009)

	Jednotka	Rok			
		2006	2007	2008	2009
Cisté výpůjčky (deficit) sektoru vládních institucí v běžném roce	mil. Kč	-84 902	-23 875	-100 346	-215 007
Konsolidovaný hrubý dluh sektoru vládních institucí ke konci roku	mil. Kč	948 276	1 023 784	1 104 915	1 282 291
Hrubý domácí produkt (HDP)	mil. Kč	3 222 369	3 535 460	3 688 994	3 627 188
Deficit sektoru vládních institucí v procentech HDP	%	2,63	0,68	2,72	5,93
Dluh sektoru vládních institucí v procentech HDP	%	29,43	28,96	29,95	35,35

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí, březen 2010

Notifikaci vládního deficitu a dluhu provádí a předkládá Evropské komisi každá členská země Evropské unie vždy za čtyři uplynulé roky. Spolu s projekcí vládního deficitu a dluhu na rok běžný sestavuje Ministerstvo financí, které ji také samostatně zveřejňuje. Propočten požadovaných souhrnných ukazatelů je založen na metodice Evropského systému národních účtů (ESA 1995).³²

Aktuální deficit veřejných financí k HDP je tak vysoký, že by se schodek musel snížit o více než 120 mld. Kč, aby ČR kritérium vládního deficitu splňovala. Podle plánu EU by náš schodek na příští rok neměl překročit 4,8% HDP. Současný ministr financí Eduard Janota takový rozpočet připravoval. Nakonec byl rozpočet na rok 2010 schválen vládou 29. 9. 2009. Schodek tohoto rozpočtu bude činit 162,8 mld., což bude znamenat 5,2% HDP. Konkrétní kroky ke snižování deficitu bude ale muset provést až nová vláda, která vzejde z voleb konaných v termínu od 28. do 29. května 2010.

³² Notifikace vládního deficitu a dluhu. [online]. 2010 [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW:<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/notifikace_vladniho_deficitu_a_dluhu_20100401>

3 Reformy na Slovensku

Počátkem reformy hospodářství na Slovensku byla hospodářská a finanční krize v roce 1998. Nová slovenská vláda Mikuláše Dzurindy (říjen 1998) ještě nemá dostatek politické síly a vůle, proto reformy ještě zdaleka nejsou tak hluboké. Slovenská ekonomika byla v roce 1998 v horším stavu než ta česká - neustále narůstající deficit státního rozpočtu, vysoká nezaměstnanost, nemocnice před bankrotem a neradostné vyhlídky na budoucnost celého důchodového systému byly problémy, které vyvolaly potřebu reformovat. Důsledky reformních snah: pomocí vhodné stabilizační politiky začal růst HDP, ale celou reformu provázela vysoká míra nezaměstnanosti, propad reálných příjmů obyvatel a zvýšení inflace díky celoplošné deregulaci. Během jednoho roku se zvedla míra nezaměstnanosti téměř o 5% a bez práce zůstalo asi 600tis. lidí. Reálná mzda klesla o 3% v roce 1999 a o 5% v roce dalším. Inflace dosáhla svého maxima v březnu 2000. Radikální reformní kroky, které vynesou Slovensko na výsluní mezi vyspělé evropské ekonomiky, teprve přicházejí.

Po parlamentních volbách v roce 2002 sestavuje SDKÚ Mikuláše Dzurindy se svými partnery KHD, SMK a ANO³³ vládu a rozšiřují reformní snahy o reformu daní, důchodů a zdravotnictví. Zisk 78 z celkových 150 mandátů v Parlamentu zaručil Mikuláši Dzurindovi a jeho koalici dostatečnou politickou moc a vůli k realizování reformem. Slovensko se chystá stát další zemí, která zjednoduší a zefektivní svůj daňový systém zavedením rovné daně, zavede nový systém penzijního pojištění se třemi pilíři, začne privatizovat nemocnice a zvyšovat míru spoluúčasti pacientů. Nezbytnou součástí reformem jsou také úspory a zefektivnění činnosti jednotlivých ministerstev. Nejhlubšími změnami prochází samozřejmě ministerstvo financí. Ivan Mikloš, slovenský ministr financí, si nechává zpracovat audit od soukromé společnosti a na jeho základě zeštíhluje ministerstvo financí o 30%. Ukazuje se totiž, že zde platí známé byrokratické pravidlo: dva úředníci zaměstnávají třetího. Třetí přebytečný úředník z každé obrazné trojice tedy

³³ SDKÚ - Slovenská demokratická a křesťanská unie, křesťansko-demokratická, liberální strana, která vznikla v roce 2002 z členů různých politických stran, předsedou je Mikuláš Dzurinda (dříve patřil do KHD), od roku 2006 se sloučila s menší stranou - Demokratická strana, proto je dnes název SDKÚ-DS.

KHD – Křesťanskodemokratické hnutí, pravicová, konzervativní strana, která vznikla v roce 1990 z katolického disentu a jejímž předsedou je Pavol Hrušovský.

SMK – Strana maďarské koalice, která zastupuje zájmy maďarské menšiny na Slovensku, předsedou je Bál Vsaky.

ANO – Aliance nového občana, založil ji majitel televize Markýza Pavol Rusko

ministerstvo opouští a zbylým dvěma je zvýšen plat o 30%. Zvýšení platu přitom není automatické. Státní zaměstnanci musí splnit náročná jazyková a odborná kritéria.³⁴

Deficity veřejných rozpočtů se staly neudržitelnými a nesmírně nákladnými. Proto se Slovenská vláda rozhodla zastavit zadlužování a placení horentních sum na úrocích z dluhu a přistoupit k razantním reformám, které uzdraví celý veřejný sektor. Na začátku reformních snah dosahoval schodek státního rozpočtu výše 6%, bylo rozhodnuto, že se bude usilovat o snížení tohoto vysokého deficitu na 3 % HDP.

Ke snížení deficitu a ozdravení veřejných financí budou použity tyto nástroje: úspory v systému vyplácení sociálních dávek, reforma ztrátového a bankrotujícího zdravotnictví, reforma neudržitelného důchodového systému, reforma ztrátové slovenské státní televize a ztrátových slovenských železnic. Celkově si pak tamní vláda předsevzala, že plošně sníží daňové zatížení občanů (rovná daň) a zároveň s tím sníží míru přerozdělování HDP státem. Vyrovnaný státní rozpočet (bez schodků) byl odhadován nejdříve na rok 2009. Kvůli negativním dopadům celosvětové hospodářské krize se odhadu dosáhnout nepodařilo, schodek slovenského rozpočtu za rok 2009 byl 2,79 mld. eur (asi 73,5 mld. Kč).³⁵ I tak se ale Slovensku podařilo splnit konvergenční kritéria pro přijetí Eura a roku 2009 se stalo členem eurozóny.

3.1 Daňová reforma

Prvním reformním krokem nové pravicové vlády je tedy koncepce daňové reformy ministra financí Ivana Mikloše³⁶ a jeho týmu, která je založena na myšlence rovné daně 19% pro fyzické i právnické osoby i daně z přidané hodnoty. Od 1.1.2004 platí na Slovensku rovná daň. Díky 19% dani a dalším výhodám jako např. nízkým mzdovým nákladům, příznivým podnikatelským podmínkám, lepší se infrastrukturu se Slovensko stává středoevropským oblíbencem zahraničních investorů.

³⁴ ZEMÁNEK, Josef. Ivan Mikloš (1960*) - muž rovné daně a dirigent slovenských ekonomických reform [online]. 2007 [cit. 2008-05-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-miklos>>

³⁵ ČTK. Schodek státního rozpočtu Slovenska loni stoupl čtyřnásobně. [online]. 2010 [cit. 2008-05-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.financninoviny.cz/zpravy/schodek-statniho-rozpoctu-slovenska-loni-stoupl-ctyrnasobne/415640>>

³⁶ koncem roku 2004 byl Ivan Mikloš, slovenský ministr financí, oceněn časopisem Emerging Markets jako nejlepší ministr financí rozvíjejících se ekonomik pro rok 2004

Cíle daňové reformy jsou:

1. Snížit míru přerozdělování hrubého domácího produktu státem
2. Zjednodušit a zefektivnit systém daní.
3. Nízkými daněmi si získat více zahraničních investorů.

3.2 Reforma důchodového systému

Stárnutí obyvatelstva a nízká porodnost jsou běžným jevem ve všech vyspělých společnostech. Slovenská vláda si uvědomila, že stávající systém penzí není udržitelný (v roce 2003 1,2 mil. z celkových 5,4 mil. Slováků pobíralo starobní důchod a cca. 300 000 důchod invalidní, na 100 pracujících připadalo 72 důchodců.³⁷) a podnikla různé kroky k nápravě situace. 80 mld. Sk ročně vyplácených na důchody, což je asi 7,9% HDP, by bez změny systému rok od roku vzrůstaly a v roce 2020 by se podle odhadů vyšplhaly na 13% HDP. Vzniká nový systém penzijního pojištění se třemi pilíři – povinné odvody do státní pojišťovny, povinné odvody do soukromých fondů a penzijní připojištění (dobrovolný daňově zvýhodněný prvek).

Nový trojpilířový penzijní systém:

Do státní Sociální pojišťovny Slováci odvádějí 9% svých příjmů a do soukromých fondů (pod dohledem státu) také 9%. Další 5,5% z odvodů putuje do rezervního fondu Sociální pojišťovny a 5% jde na invalidní důchody. Celkově se tak odvody zvýšily z 28% na 28,5% hrubé mzdy. Podstatou změny v důchodovém systému je zřízení tzv. důchodových správcovských společností, což jsou soukromé střadatelské fondy. Peníze by tak měly být pod dohledem, neměly by mizet v nepřehledném sociálním systému. Nepodléhají rovněž státním zásahům, jejich hodnota se ale řídí působením trhu - jestliže hodnota peněz klesne, nikdo již ztrátu nenahradí. Odliv zákazníků ze systému starého prohlubuje deficit Sociální pojišťovny a přivádí ji do existenční tísně a lidé, kteří se rozhodnou své peníze nesořit některému z fondů, na systém doplácí. Zajímavostí této reformy je i to, že si každý člověk mohl dobrovolně vybrat, do kterého důchodového systému vstoupí. Každý tak měl do roku 2006 možnost výběru mezi starým systémem nebo novým tří pilířovým. Možnost výběru neplatí pro ty osoby, kterým do odchodu do důchodu zbývá méně než 10 let.

³⁷ Věk odchodu do důchodu u žen podle počtu dětí 54-57 let, u mužů 60 let.

Na Slovensku se dále zrušil systém předčasných odchodů do důchodu. Místo toho byla zavedena **tzv. bonifikace**. *Za každý měsíc, o který půjde Slovák dříve do důchodu (od hranice 62 let), se mu tento důchod o 0,5% sníží. Naopak, za každý měsíc, o který půjde do důchodu později, mu bude tento důchod o 0,5% zvýšen. Toto zvýšení (snížení) se na výši důchodu promítne až po 200 měsících po vstupu do důchodu. Když půjde do důchodu v 63 letech, důchod bude vyšší o 6 %, ale až v 79. letech. Zároveň však bude mít o rok déle příjem z práce (od 60. do 61. let), z něhož si část může "přispořit" na horší časy. V penzi pak na tom budete daleko lépe.*³⁸

Slovenská reforma důchodového systému byla založena na racionálním myšlení a částečné dobrovolnosti. Kroky provedené vládou Mikuláše Dzurindy byly velice odvážné a nepopulární, k nastartování systému bylo potřeba 65 mld. Sk, takže i finančně nákladné, ale byly to kroky směrem k zodpovědnosti vůči budoucím generacím. Od nástupu vlády Roberta Fica v roce 2006 jsou reformní snahy v systému tlumeny. Druhý pilíř – hlavní bod důchodové reformy – je trnem v oku nové vlády. Systém byl dvakrát otevřen a účastníci vyzváni, aby se vrátili do systému starého. Zároveň byla omezena možnost důchodových správcovských společností investovat, což způsobilo jejich přeměnu na konzervativní kapitálové fondy, které nemohou zajistit zhodnocení kapitálu. Ve volbách v roce letošním sice Robert Fico a jeho SMER zvítězili, nedokážou ale sestavit potřebnou většinu, proto se s největší pravděpodobností vlády ujme středoprávní koalice v čele s Ivetou Radličovou, předsedkyní strany Slovenská demokratická a křesťanská unie, která se bude snažit odstranit zásahy předchozí vlády a navrátit systém do předchozího reformního stavu.

3.3 Reforma zdravotnictví

Privatizace nemocnic a zvýšení spoluúčasti pacientů jsou základními prvky reformy zdravotnictví na Slovensku. Slovenské zdravotnictví před reformou postrádalo 30 miliard Sk. Bankrot nebo sloučení několika neefektivních nemocnic a převedení na soukromé společnosti, poplatky nebo omezení seznamu plně hrazených léků byly

³⁸ ZEMÁNEK, Josef.: Hospodářství staré Evropy čeká na příchod nového krále. Šanci usednout na pomyslný trůn má Slovensko! [online]. 2003 [cit. 05-17-2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-slovensko2>>

jedním z hlavních kroků provedené reformy. Lékaře, kteří budou odcházet za prací na západ, nahradí kvalifikovaná pracovní síla např. z Ukrajiny.

Poplatky ve zdravotnictví byly zavedeny jako jeden z prvních reformních kroků. Důvodem pro jejich zavedení bylo podle Dzurindy zvýšení příjmů nemocnic a lékařů. Od roku 2003 vláda M. Dzurindy zavedla tyto poplatky.³⁹

Tabulka 9: Poplatky ve zdravotnictví na Slovensku

poplatek	Sk/den	poplatek	Sk
Hospitalizace v nemocnici	50	Návštěva ambulance	20
Pobyt doprovodu v nemocnici	100	Ošetření na pohotovosti	60
Lázně (diagnóza A)	50	Výdej léku v lékárně	20
Lázně (diagnóza B v I. A IV. čtvrtletí)	100	Vystavení poukazu na zdrav. pomůcku	20
Lázně (diagnóza B v II. a III. čtvrtletí)	220	Doprava sanitkou/kilometr	2

Pramen: Ministerstvo financí SR

Dalším důvodem bylo zneužívání systému zdravotní péče. Po zavedení poplatku za návštěvu ambulance došlo k poklesu počtu ošetření v období 2000 - 2003 o 20%.⁴⁰ Pracovní neschopnost klesla ve stejném období o 10%⁴¹. Doprava sanitkou za 2 Sk za kilometr se nevztahuje na záchrannou službu.

³⁹ V červnu 2006 Mikuláš Dzurinda prohrál volby a k moci se dostal Róbert Fico a jeho SMĚR-sociální demokracie, jehož jedním z hlavních bodů předvolební kampaně bylo zrušení těchto poplatků, v současné době jsou zcela zrušené jsou poplatky za pobyt v nemocnici (dříve 50Sk/den) a návštěvu lékaře (dříve 20 Sk), snížení poplatku za recept z 20 na 5 korun. Zůstaly platby za pobyt v lázních, za příjezd pohotovosti (60 korun) a sazba 2 koruny za kilometr při jízdě sanitkou

⁴⁰ 86,689mil. v roce 2000, 68,965mil. v roce 2003

⁴¹ Počet neodpracovaných dnů klesl z 38 223 tisíc na 29 227 tisíc dnů

3.4 Reforma slovenské státní televize a slovenských železnic

Po hrozbě možné exekuce majetku v první polovině roku 2003 vstoupil do vedení STV krizový management, který měl za úkol situaci stabilizovat. Během několika týdnů bylo propuštěno 1100 zaměstnanců (téměř 50% zaměstnanců), omezil se počet odvysílaných relací a s Parlamentem se management dohodl na zvýšení poplatků ze 75 Sk na 100 Sk. Pozitivní výsledky se dostavily téměř ihned. Ztráta STV ve výši 100 mil. Sk se přetavila na přijatelnějších 32 milionů. Konečným cílem je malá (800 zaměstnanců), levná, efektivní a moderní Slovenská televize. Podobně se vyvíjí situace na Slovenských drahách. Omezují se neefektivní spoje, ruší některé zbytečné tratě a propouštějí se přebyteční zaměstnanci. A to navzdory protestům tanních odborů.⁴²

3.5 Úspěchy reforem

A jak tedy vypadá Slovenská ekonomika, která byla pravicovou vládou Mikuláše Dzurindy odvážně reformována? Faktické důsledky reforem: klesající nezaměstnanost a rostoucí ekonomika, zahraniční obchod a průmysl. Na prvním místě mezi státy s nejvyšší nezaměstnaností bylo Slovensko vystřídáno Polskem. Pokles nezaměstnanosti je především ale způsoben změnou přepočítávací metody, tedy administrativním zásahem. Růstem ekonomiky se Slovensko zařazuje na přední místa států budoucí EU 25.

Rok 2004: Již v roce 2003 se, hlavně díky slovenským exportérům, dostal zahraniční obchod do přebytku. Nejvýraznějším průmyslovým odvětvím je průmysl automobilový (Volkswagen v Bratislavě, Kia Motors v Žilině, PSA Peugeot Citroën v Trnavě). 2 roky od začátku reforem roste hospodářství nejrychleji za posledních 8 let, nezaměstnanost je nejnižší za posledních 6 let (pomohla změna přepočítávacího systému, administrativní zásah), reálný růst mezd je druhý nejvyšší za posledních 6 let, inflace je nejnižší za poslední 2 roky, export roste nejrychlejším tempem od roku 1997,

⁴² ZEMÁNEK, Josef.: Hospodářství staré Evropy čeká na příchod nového krále. Šanci usednout na pomyslný trůn má Slovensko! [online]. 2003 [cit. 05-17-2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-slovensko2>>

deficit státního rozpočtu je nejnižší za poslední 4 roky, průmysl roste stabilním tempem 7-10%, k zavedení eura má Slovensko nejbliže ze zemí Visegrádské čtyřky.

Rok 2005: 12. ledna 2005 ratingová agentura Moody's zvýšila Slovensku dlouhodobý rating⁴³. Označila totiž provedené strukturální reformy jako úspěšné. Vyšší rating znamená menší riziko a levnější půjčky. Tím bude země atraktivnější pro zahraniční investory a podnikům budou zahraniční banky snadněji a s nižším úrokem půjčovat. Rok 2005 je prvním rokem, kdy inflace klesla a to na neuvěřitelných 2,8%, čímž Slovensko srovnalo krok s průměrem Evropské unie. Slovenská národní banka také snížila úrokové sazby ze 4% na 3%, což oživilo trh s hypotečními a spotřebními úvěry a zvýšilo bytovou výstavbu a soukromou spotřebu. Nízká inflace znamená, že negativní dopady reform na obyvatelstvo jsou u konce a Slovensko se blíží k přijetí Eura vysokou rychlostí.

Rok 2006: Slovensko v tuto dobu nevypadá na zemi, ve které by měl probíhat levicový obrat, lidé spokojeně nakupují, firmy hodně vyrábějí i zaměstnávají, koruna je po silném růstu stabilní atd. Otázkou tedy zůstává, proč Dzurindova vláda s tak zjevnými výsledky a přes podporu zahraniční veřejnosti prohrála doma volby? Předčasné parlamentní volby na Slovensku konané 17. června 2006 vyhrála strana směr - Sociální demokracie Roberta Fica s 29,1% hlasů a spolu se HZDS-LS a SNS⁴⁴ vytvořila novou vládu. Toto seskupení se tedy ujímá vedení jedné z nejrychleji se rozvíjejících ekonomik v Evropě. Spojení sociální demokracie se zkompromitovaným nedemokratickým vládnutím Vladimíra Mečiara v 90. letech a extremisticky vystupujícím, nacionalistickým politikem Jánem Slotou, vyvolaly v zahraničí negativní reakce. Připomeňme si Slotovy výroky o Maďarech, jako mongoloidních potomcích mužů na ošklivých ponících, nebo výhrůžku, že tanky srovná Budapešť se zemí. Dalším známým Slotovým výrokiem je, že na Romy platí pouze malý dvůr a dlouhý bič. Na základě těchto skutečností se v Evropském Parlamentu projednávalo vyloučení SMERU ze strany Evropských socialistů (po volbách v roce 2009 strana přejmenována

⁴³ Rating = nezávislé ohodnocení ratingové agentury, které zjišťuje jak velká je schopnost hodnoceného subjektu dostát svým závazkům

⁴⁴ SMER – sociálně-demokratická strana, která vznikla spojením levicových stran 1.1.2005, předsedou je Robert Fico.

HZDS-LS celým názvem Dudová strana – Hnutí za demokratické Slovensko je strana bývalého premiéra a neúspěšného kandidáta na post prezidenta SR Vladimíra Mečiara.

SNS - Slovenská nerodná strana je národně orientovaná, konzervativní, středo-pravou stranou, jejímž předsedou je Ján Slota

na Pokrokové spojenectví socialistů a demokratů). Stanovy Evropských socialistů přímo zakazují uzavírat spojenectví s extremisty a krajní pravici. Koaliční partneři se v povolebním období snaží napravit svoje pošramocené jméno, podle povolebních prohlášení slibují pokračovat v proevropské politice, respektovat menšiny a dodržovat zahraniční závazky, které vyplývají z členství Slovenska v mezinárodních organizacích jako například EU nebo NATO, aby zahraniční obavy zahnal. Podle Fica tato koalice umožní realizovat program moderního sociálního státu s posílením principu solidarity.

Vládní program nově zvolené levicové vlády je založen především na zrušení poplatku u lékaře, snížení sazby DPH u léků a zdravotnických pomůcek, zastavení privatizace státních podniků, které předchozí Dzurindova vláda započala a prováděla - podle Fica je prodej státního majetku soukromým osobám katastrofou. Bude podporovat bytovou výstavbu menších bytů pro rodiny a mladé lidi, kteří si nemohou vlastní bydlení dovolit. Bude pokračovat ve snahách o zavedení Eura do roku 2009. Bude se snažit o snížení daňového zatížení pro nízko a středně příjmové obyvatele. Příspěvek za narození prvního dítěte bude minimálně 15 tisíc Slovenských korun a důchodci dostanou vánoční příspěvek.

Změny provedené novou vládou: zrušení většiny poplatků ve zdravotnictví⁴⁵ - za pobyt v nemocnici, návštěvu lékaře, snížení poplatku za recept z 20 na 5 korun, vzniká milionářská daň, tzn. lidé s příjmy nad jeden milion korun přišli o nezdaněné minimum 82 tisíc korun, omezení, tzn. ne úplné zrušení 2. a 3. pilíře penzijního systému. Vytvoření druhé sazby daně z přidané hodnoty ve výši 10%, do které spadají pouze léky. Robert Fico, známý odpůrce rovné daňové kvóty, tuto daň neruší, jen postupně nabourává.

V ostatních oblastech jako např. přijetí Eura k 1. 1. 2009 nová vláda dodržuje harmonogram a jde ve stopách vlády minulé. V srpnu roku 2006 schválila Ficova vláda stropy schodků rozpočtů na tři příští roky, tak aby nepřesahovaly hranici, kterou určila Evropská unie. V říjnu 2006 navrhla rozpočet na rok 2007, ve kterém nepřekročí schodek veřejných financí 2,9% HDP. V roce 2008 je naplánován 2,5% a v roce 2009 2% HDP. Plány na roky 2007 a 2008 vyšly Slovensku na výbornou, schodek veřejných financí v roce 2007 byl 1,86% a v roce 2008 2,3%. V roce 2009 se na výsledcích

⁴⁵ Zůstaly platby za pobyt v lázních, za příjezd pohotovosti (60 korun) a sazba 2 koruny za kilometr při jízdě sanitkou

hospodaření začíná projevovat hospodářská krize a deficit veřejných financí dosahuje hodnoty 6,77% HDP.

Tabulka 10: Deficit a dluh Slovenska za roky 2006 – 2010 (v mil. Eur)

Údaj/ Rok	2006	2007	2008	2009	2010
Deficit	-1 902,4	-1 143,0	-1 548,8	-4 289,5	-3 705,8
Deficit / HDP v %	-3,46%	-1,86%	-2,30%	-6,77%	-5,50%
Dluh	16 769,4	18 052,5	18 612,9	22 584,5	26 519,0
Dluh/ HDP v %	30,46%	29,33%	27,69%	35,66%	39,36%
HDP	55 045,5	61 547,1	67 221,0	63 331,6	67 378,1

Zdroj: Štatistický úrad SR

Údaje roků 2006, 2007 a 2008 převedeny kurzem 1 € = 30,126 Sk. Údaj za rok 2010 představuje odhad Ministerstva financí.⁴⁶

Robert Fico sice zrušil symbol reformy - poplatky u lékaře, ale ponechal (i přes jeho názor, že 19% rovná daň je nastavená pro lidi s nadstandardně vysokými příjmy), byť trochu narušenou vytvořením druhé sazby DPH, rovnou daň a dělá vše pro přijetí Eura na Slovensku k 2009, schválil tzv. maastrichtský rozpočet, což jsou cíle vlády předchozí. Několik měsíců po volbách ale začíná plnit svoje sliby svým partnerům, kteří mu pomohli před volbami k získání skoro 30% voličů. Prvním je návrat zákoníku práce do dob před reformou Mikuláše Dzurindy přesně podle přání odborů. Ti žádali posílení svých práv a práv zaměstnanců. Odbory tak nepřímo získaly moc zbořit jeden z hlavních pilířů reformního úspěchu předchozí vlády, který byl často srovnáván s daňovou reformou. Nespokojeni jsou zaměstnavatelé, kterým nejvíce vadí představa, že jim státní orgán určí, o kolik mají zvednout platy. Druhým antireformním zásahem je omezení trhu ve zdravotnictví, pojišťovny dostaly zákaz vytvářet zisk, podle tvůrců

⁴⁶ Deficit a dlh Slovenska za roky 2006-2010. [online]. 2010 [cit. 2010-05-25].

Dostupný z WWW: < http://www.mojeauto.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=573 >

zdravotní reformy je to rána pod pás soukromým aktivitám v sektoru. Fico chce též pouze jednu zdravotní pojišťovnu. Čtyři slovenské pojišťovny soupeří v konkurenčním prostředí o klienty. Návrh počítá s jejich zánikem a převedením jejich majetku a klientů pod jednu státní pojišťovnu. Ministrovi zdravotnictví Ivanu Valentovičovi vadí přílišné zisky soukromých pojišťoven. Ficovi koaliční partneři nesouhlasí, záměr zestátnění zdravotních pojišťoven naráží na odpor v HZDS i SNS. Na nápad s vyvlastněním přišel ve stejné době i český exministr zdravotnictví David Rath, navrhuje vytvořit jedinou zdravotní pojišťovnu, která by mohla poskytovat základní zdravotní péči.⁴⁷

Rok 2007: Růst reálného HDP je 10,2%, což řadí Slovensko na třetí místo mezi státy Evropské unie (1. místo Litva, 2. místo Lotyšsko). Celou ¼ slovenského HDP vytváří automobilový průmysl. Slovensko stává automobilovou velmocí ve střední Evropě ve výrobě na 1 obyvatele (ČR na 3. místě).⁴⁸ Slováci se chystají na jeho přijetí v roce 2009. Míra zdanění klesla v posledních letech o 10 procent (ze 40 na 30 procent HDP), roste počet pracovních míst, evidovaná nezaměstnanost klesá pod 8 procent, což je zlepšení o 1,4% oproti loňskému roku.

Rok 2008: Je prvním rokem, kdy Slovenská ekonomika nezrychluje svůj růst. Dopady krize: Růst reálného HDP je 6,4%, což znamená 4% meziroční pokles. Dobře je na tom ale kurz koruny, ani přílišný propad akcií na burze se nekonal (slovenské podniky financují většinou úvěrově).

Rok 2009: Slovenská ekonomika se v důsledku ropné a následné finanční a hospodářské krize propadla na úroveň -5% HDP (až na domácí a vládní spotřebu klesla každá součást slovenského produktu), což je největší propad za celé období existence samostatné Slovenské republiky. Nejvýraznější složkou, která pokles způsobila, byl vývoz, který pokles cca o 16,5%. Byl způsoben klesající poptávkou v Německu, které je nejvýznamnějším obchodním partnerem Slovenska.

Slováci měli před ostatními státy střední a východní Evropy, včetně České republiky, náskok, protože jejich reformy již byly provedeny, zatímco v zemích

⁴⁷ ŠNÍDL, Vladimír; EHL, Martin. Slovensko chce jen jednu zdravotní pojišťovnu. *Hospodářské noviny*. 2007-05-16

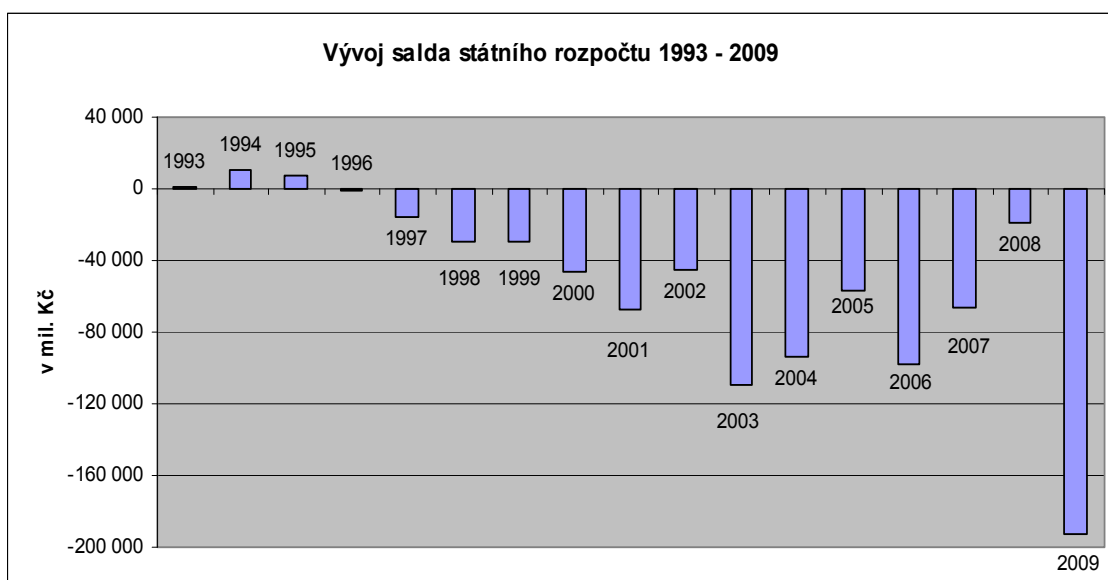
⁴⁸ V současné době ale ztratilo svoji pozici díky snížení výroby ve všech automobilkách, zejména ve Volkswagenu, Bratislava, který vyrábí luxusnější a tedy dražší modely, o které se v době krize snížil zájem nejvíce. Novou jedničkou ve střední Evropě ve výrobě automobilů na 1 obyvatele je Česká republika.

ostatních s nimi ještě nezačali. Úroveň žití a hrubého domácího produktu států EU bude Slovensko dohánět ještě několik desítek let, ale již teď je jisté, že je na dobré cestě. Další vývoj Slovenské ekonomiky bude určovat vývoj v zemích eurozóny, hloubka probíhající hospodářská krize a vývoj vládních výdajů. Nová vláda na Slovensku vzniklá z parlamentních voleb konaných 12. 6. 2010 přebere zemi v nepříliš dobré kondici a bude jen na ní, jak se postaví k otázce vládní spotřeby a z ní plynoucí narůstání deficitu veřejných financí. Z výsledku voleb lze předpovědět, že zemi bude vládnout středopravá koalice v čele s Ivetou Radličovou, předsedkyní strany Slovenská demokratická a křesťanská unie (SDKÚ-DS) a kandidátem na post ministra financí Richardem Sulíkem, otcem rovné daně a dalších již provedených reforem. Tato koalice bude usilovat o odstranění opatření zavedené vládou minulou jako např. uvolnit zákoník práce, uvolnit penzijních fondů nebo zastavení drahých PPP projektů např. na stavbu silniční a dálniční infrastruktury. Je tedy dost pravděpodobné, že země se bude ubírat stejnou cestou jako po volbách v roce 2002 směrem k úsporám a reformám.

4 Požadavky na hlubší reformu v ČR

4.1 Deficitní financování státního rozpočtu

Jedním z hlavních důvodů k zahájení reformy v ČR je deficitní financování státního rozpočtu, které způsobilo vytvoření velikého státního dluhu, který v loňském roce dosáhl 192 mld. Kč. Následující graf ukazuje salda státního rozpočtu České republiky za období od vzniku samostatné ČR do loňského roku:

Graf 1: Vývoj salda státního rozpočtu 1993-2009

Zdroj: Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu, Ministerstvo financí ČR, květen 2008, Reuters

Nízké deficity transformačního období jsou způsobeny vysokými příjmy z privatizace a částečně odrazem toho, že v těchto letech docházelo k tvorbě tzv. skrytých (nepřímých) deficitů veřejných rozpočtů prostřednictvím kumulace dluhů zejména v tehdejší Konsolidační bance.⁴⁹ Na zvyšování deficitu veřejných financí se podílely všechny dosavadní vlády a to i přes důrazné upozornění orgánů Evropské unie.

⁴⁹ KLVAČOVÁ, Eva. aj. *Dobývání renty prostřednictvím reformy veřejných financí*. Praha: Professional Publishing, 2007. s.93.

Za první reformní kroky v české ekonomice by se daly označit **tzv. balíčky** v dubnu a květnu roku 1997, které představila pravicová vláda Václava Klause. První balíček přinesl rozpočtové škrty ve výši 25,5 mld. Kč, odsunul valorizaci důchodů, navrhl privatizaci v bankách a podnicích, zpřísnil pravidla obchodování na kapitálovém trhu (vytvoření Komise pro cenné papíry) a doporučil tvrdší boj s ekonomickou kriminalitou. Spolu s balíčkem byly zavedeny dovozní depozita (dovozci museli složit část ceny dovezeného zboží u bank). Druhý balíček znamenal další snížení výdajů státního rozpočtu, zmrazení růstu mezd ve státním sektoru, zavázal se stanovit na rok 1998 mírně přebytkový rozpočet a připustil spolupráci s centrální bankou v boji proti inflaci.⁵⁰

V roce 2003 byla tehdejší středolevou vládou ČSSD, KDU – ČSL a US – DEU vzešlou z voleb v červnu 2002 zahájena reforma veřejných financí. Jejimi cíly byly odstranit deficit státního rozpočtu, zkvalitnit systém veřejných financí, důchodového a nemocenského pojištění, využívání státní sociální podpory a další. Z konkrétních kroků: zrušený příspěvek na dopravu, snížení dotací od státu do systému stavebního spoření, pokles výdajů na obranu, omezení dotací podnikatelským subjektům, omezení provozních výdajů ministerstev a snížení počtu zaměstnanců centrální vlády.⁵¹ V konečném výsledku můžeme říci, že cíle této reformy veřejných financí vládou nebyly naplněny. Dokonce i v době všeobecně prudkého hospodářského růstu se vláda nesnažila snižovat deficit, ale naopak ho udržovala a to formou zvyšování různých státních výdajů. Předvolební populismus v roce 2005 a 2006 jen umocnil tento trend. Tzv. předvolební balíčky z roku 2006 zvýšily výdaje na dávky státní sociální podpory pro rok 2007 na 54,4 mld. Kč, což je cca o 20 mld. Kč více, než bylo vydáno na tyto dávky v roce předchozím.

Předvolební populismus a neprovedená reforma středolevé vlády jsou v roce 2006 střídány novými reformními snahami vlády středopravé (ODS, KDU-ČSL a nové parlamentní strany SZ), která vzešla z červnových voleb. Došlo k patové situaci výsledku voleb (v Poslanecké sněmovně získala koalice i opozice po 100 křeslech), ale díky pomoci poslanců přeběhlých z opozičního tábora důvěru získala. Největší vládní

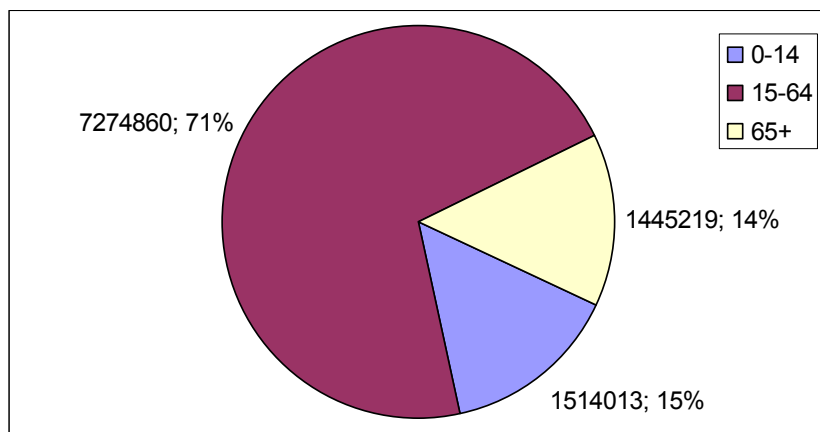
⁵⁰ POKORNÝ, Petr. *Jak to skutečně bylo?* [online]. [cit 2010-05-05]. Dostupný z WWW: <http://www.parat.webzdarma.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=180&Itemid=46 >

⁵¹ KLVAČOVÁ, Eva. aj. 2007. *Dobývání renty prostřednictvím reformy veřejných financí*. Praha: Professional Publishing, 2007. s.93.

strana ODS s předsedou Mirkem Topolánkem, která založila na reformě svoji předvolební kampaň, nejenom že spolu s koaličními partnery nezískala dostatečně silný mandát k realizaci celého reformního plánu a musela se spoléhat na hlasy poslanců přeběhlíků, ale měla i problémy vnitřní. Koalice jako celek musela najít kompromis a ODS začala postupně ustupovat od základních myšlenek Modré šance ve prospěch návrhů na zmírňování opatření z ostatních dvou koaličních stran. To zvedlo vlnu nesouhlasu u tvůrců reformy a ti vyvolali problémy uvnitř ODS a tím i koalice. Jako kompromisní řešení nakonec vznikla reforma ve své schválené podobě dosti okleštěná a přejmenovaná na „Balík stabilizačních opatření“.

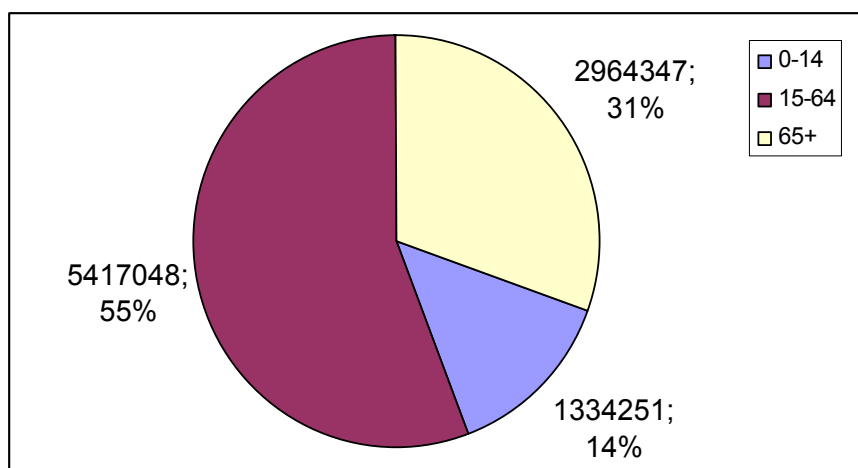
4.2 Stárnutí populace

Dalším významným problémem je **fenomén stárnutí populace**, který ukazuje, že podíl starších osob (nad 65 let) na celkové populaci se zvyšuje, prodlužuje se střední délka života a i úmrtnost a porodnost jsou nižší. ČR se pomalu blíží do bodu, kdy příspěvky na důchodové pojištění, které jsou placeny ekonomicky aktivními občany, nebudou stačit na důchody, které bude nutno vyplatit ekonomicky neaktivní části obyvatelstva.

Graf 2: Věková struktura obyvatelstva ČR z výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2001

Pramen: Český statistický úřad

Graf 3: Prognóza vývoje obyvatelstva - rok 2065

Pramen: Přírodovědecká fakulta UK

Podle demografické prognózy Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy vzroste průměrný věk ze současných necelých 40 let na skoro 48 let v roce 2065, přičemž podíl osob ve věkové skupině nad 65 let bude činit více jak 30 % oproti současným necelým 14 %. Fenomén stárnutí působí do všech systémů (resp. oblastí) závislých na demografické struktuře obyvatel, mezi které v první řadě patří důchodový systém.⁵²

Pohled z druhé strany ale říká, že k demografické prognóze musíme vzít v potaz další faktory spojené s hospodářským a společenským vývojem jako jsou rostoucí produktivita práce a nezaměstnanost. Příkladem z minulosti jsou teorie vytvořené na základě demografické prognózy ve Velké Británii z přelomu 18. století, které říkaly, že bude-li se růst populace v důsledku zlepšení životní úrovně v období kapitalistické industrializace zvyšovat stejně jako na jeho počátku, hrozí zemi dlouhá období hladomoru. Zatímco počet obyvatel bude růst geometrickou řadou, množství úrodné půdy bude růst pouze aritmeticky. Jak však víme, tato teorie byla mylná. Nepočítala totiž s ročním 1,7% nárůstem produktivity práce, která trvala po dlouhá dvě staletí. Rostoucí ekonomická produkce je tedy stejně důležitým, ne-li důležitějším, parametrem pro udržitelnost důchodového systému. Každý důchodový systém, některý více a některý méně, bude vždy založen na přerozdělování prostředků od aktivní části obyvatelstva k neaktivní části tedy důchodcům. Reforma, kterou se změní způsob

⁵² KUČERA, Tomáš; BURCIN, Boris. *Perspektivy populačního vývoje ČR na období 2003-2065*. Praha. Přírodovědecká fakulta UK. 2004

přesunu, ale nezvýší úroveň dosažitelného příjmu společnosti, nemůže vyřešit demografický problém.⁵³

Stávající důchodový systém

Funguje na principu průběžného financování - osoba zaměstnaná platí ze svých příjmů pojistné, které slouží k financování důchodů současných důchodců. Průběžný důchodový systém počítá s růstem populace, když ale počet obyvatel klesá, klesá tím i přísun prostředků do systému. Tento systém je v současné době s výhledem do budoucna finančně neudržitelný. Je tomu tak ze dvou důvodů: prodlužující se střední délka života a nízká porodnost. Tyto dva faktory způsobují v systému nerovnováhu. Jinými slovy více lidí bude pobírat důchod, protože populace bude starší a méně narozených dětí znamená menší počet zaměstnaných, kteří přispívají do systému, tzn. kteří by platili důchodcům jejich důchody.

Tabulka 11: Vyplácené důchody k 31. prosinci roků 2000 - 2008

Rok	Počet důchodců			Průměrná výše důchodu			Průměrný věk		
	Muži	Ženy	Celek	Muži	Ženy	Celek	Muži	Ženy	Celek
2008	1 066 465	1 687 546	2 754 011	10 046	9 032	9 424	64	66	65
2007	1 045 146	1 674 015	2 719 161	9 145	8 194	8 560	64	66	65
2006	1 027 504	1 656 280	2 683 784	8 563	7 667	8 010	64	65	65
2005	1 007 516	1 637 584	2 645 100	8 102	7 244	7 571	64	65	65
2004	995 686	1 629 999	2 625 685	7 613	6 816	7 118	63	65	64
2003	978 920	1 611 924	2 590 844	7 408	6 649	6 936	63	65	64
2002	971 439	1 606 359	2 577 798	7 159	6 428	6 703	63	65	64
2001	973 120	1 610 898	2 584 018	7 147	6 409	6 687	63	65	64
2000	964 450	1 603 415	2 567 865	6 593	5 913	6 169	63	65	64

Zdroj: ČSSZ, Vyplácené důchody k 31. prosinci roků 2000 – 2008. [online]. 2010 [2010-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/vyvoj/vyplacene-duchody/>>

Proč jsou reformy širokou veřejností a některými (převážně levicovými) politiky odmítány? Uveďme si několik důvodů: politici se bojí o ztrátu voličů, protože zavedení reformy znamená vysoké náklady, které většinou zaplatí volič na daních nebo jiných příspěvcích; současní důchodci nechtějí ztratit svoje výhody a současní pracující by

⁵³ LESAY, Ivan. *Bude reforma českého důchodového systému fundamentální?* Trast pro ekonomiku a společnost, diskusní sešit č.2, Brno, 2007

museli šetřit na svoje důchody z vlastního a ještě platit důchody současným důchodcům, kterým systém průběžného financování zajistil právo na vyplácení důchodů, lidé obecně mají současný důchodový systém rádi, protože pro většinu z nich poskytuje poměrně dobré zabezpečení ve stáří a ti, kteří vydělávali v aktivním životě více, si zase stihli našetřit; negativní zkušenosti s finančními soukromými institucemi; silný vliv odborů a zanedbatelný vliv mezinárodních finančních institucí (např. Světová Banka).

Stejně jako Česká republika řeší problém dlouhodobé udržitelnosti důchodových systémů z důvodů stárnutí celý vyspělý svět. V některých zemích přistoupili k výrazné obměně systému jako např. v Polsku, na Slovensku či ve Švédsku. Jinde přistoupili spíše k úpravám existujících systémů, tzn. použili parametrickou reformu. Jde např. o Německo, Rakousko či Francii.⁵⁴

Reforma důchodového systému se v ČR zatím nekoná (zvyšování věku pro odchod do důchodu není reformou). V následující kapitole je popsána reforma veřejných financí navrhovaná vládou vzešlou z voleb v roce 2006.

4.3 Hlavní rysy vládní reformy veřejných financí z roku 2007

2. - 3. června 2006 se konaly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR⁵⁵. Již volební průzkumy ukazovaly, že výsledek dvou nejsilnějších politických stran ODS a ČSSD bude velice těsný. Vyhrála pravicová ODS se svým programem liberálních reformů zvaným Modrá šance. ODS sestavila koalici s tradičním partnerem pravostředovou KDU-ČSL a novou parlamentní Stranou Zelených s předsedou Martinem Bursíkem. Dohromady získaly tyto tři strany 100 křesel v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Vznikla tzv. patová situace v rovnosti zastoupení pravice a levice v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Sestavením vlády byl pověřen předseda ODS Mirek Topolánek. Jednání o nové vládě a přípravy pro vyslovení důvěry se táhly měsíce a reformní snahy ODS ustupovaly stranou. Očekávaný odpor levice

⁵⁴ VRÁNA, Karel. Zkráceně o důchodové reformě. Demografie : Demografické informace analýzy a komentáře [online]. 26.6.2005, 1, [cit. 2010-06-21]. Dostupný z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=100>. ISSN 1801-2914.

⁵⁵ ODS získala 35,38%, ČSSD 32,32%, KŘSČM 12,81%, KDU-ČSL 7,22%, SZ 6,29%, zbytek procent získaly strany, které se do PS nedostaly, protože nedosáhly pětiprocentní hranice

k reformám, který vychází z boje ČSSD za práva obyčejných lidí s průměrnými a podprůměrnými příjmy, sílil. Sociální demokraté a komunisté stále častěji kladou před veřejnost otázky typu: bohatý pacient si může zaplatit drahé léky, přednostní ošetření, nadstandardní pokoj v nemocnici apod. Ale co lidé z nízkopříjmových skupin? Jsou odkázáni jen na vyměření? Pro koho jsou vlastně reformy? Proti návrhu reformy budou stávkovat odboráři, kteří tak chtějí dát vládě najevo, co si myslí o reformě řadový občan. Bohužel neexistence spolehlivé parlamentní většiny, která je potřebná k prosazení jakýchkoliv politických zájmů, změnila odvážný reformní návrh Modrá šance na „Balík stabilizačních opatření“. Protestuje opozice, odboráři ale i tvůrci z ODS – nejvíce autor Modré šance Vlastimil Tlustý, poslanec za ODS a v dřívější vládě ministr financí, odmítá zvednout ruku pro Topolánkův „Balík stabilizačních opatření“. Vyjadřuje se o něm jako o paskvilu, nedrží se tzv. stranické disciplíny a mezi ostatními poslanci je nazýván rebellem. Shoda tedy nepanuje ani v koalici ani v ODS samotné. Co přinesl pro stát a pro jednotlivé sociální skupiny obyvatelstva?

Balík stabilizačních opatření

Obsah balíku je následující: výrazná změna dávek rodičovských – zavedení tzv. tří rychlostního systému; výše dávky se bude odvíjet podle doby, po kterou ji bude stát vyplácet. Další změnou je snížení porodného. Bude se měnit i podle narození prvního a dalších dětí. Rozdíl bude i ve výpočtu nemocenské - první tři dny nemoci nebude vypláceno nic, stejně tak jako ve většině evropských zemí původní patnáctky. Mění se také způsob výpočtu doby, po které vzniká nárok na důchod. Pro nárok na důchod bude třeba odpracovat 35 let, neměla by být započítávána doba studia. Velké změny chystá vláda i na trhu práce – má v plánu penalizovat pasivní chování nečinných příjemců sociálních dávek. Tvrdě chce trestat práci načerno. Bez podpory by měli zůstat také ti nezaměstnaní, kteří o práci přišli za hrubé porušení svých povinností. Změna v přídavicích na dítě, které se doposud vyplácely až do čtyřnásobku životního minima ve třech různých kategoriích podle výše příjmu rodiny. Přídavky budou nově zaváděny v pevné výši podle věku dítěte. Ruší se příspěvek na školní pomůcky tzv. pastelkovné a pohřebné se vztahuje pouze na případy, kdy je vypraven pohřeb rodiči nezaopatřeného dítěte nebo nezaopatřenému dítěti. Dosud měl nárok na 5 000 Kč každý.

Struktura reforem⁵⁶

I. etapa – první etapa reformy veřejných financí – 21. srpna 2007 přijat zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů (od 1. 1. 2008 významné změny)

1) státní sociální podpora – přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, porodné, dávky péstounské péče, příspěvek na školní pomůcky, pohřebné, příspěvek na zvýšené životní náklady

2) Pomoc v hmotné nouzi - dávky pomoci v hmotné nouzi

3) Pojistné systémy - nemocenské, důchodové, úrazové pojištění, maximální vyměřovací základ pro pojistné

4) Životní a existenční minimum - automatická valorizace

5) Zaměstnanost - zaměstnávání zdravotně postižených, dávky v nezaměstnanosti (v současné době není podobná úprava v zákoně zavedena. Nově se navrhuje, aby uchazečům o zaměstnání, s nimiž zaměstnavatel zrušil poměr pro zvláště hrubé porušení pracovních povinností, nevznikl nárok na podporu v nezaměstnanosti), postižení nelegální práce.

II. a III. etapa - propojení trhu práce se sociálním systémem, rodinná politika, negativní daň, lékařská posudková služba, specializovaná státní správa.

Důchodová reforma

I. etapa – návrhy týkající se změn základního důchodového pojištění (např. zrušení doby studia jako náhradní doby pojištění, a vůbec redukce dosavadního širokého rozsahu dob, které jsou v českém systému důchodového pojištění hodnoceny pro nárok na důchod a jeho výši, a to přesto, že za ně není placeno pojistné)

II. etapa – financování základního důchodového pojištění a soukromých důchodů

⁵⁶ NEČAS, P. Dva roky sociálních reforem 2007 – 2008. MPSV ČR. [online]. 2008 [cit. 2010-05-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5948>>

III. etapa - diversifikace zdrojů pro příjmy ve stáří (možnost volby pojištění, zda jeho důchod bude plynout pouze ze základního důchodového pojištění nebo částečně i ze spořicího pilíře důchodového systému.

Reformou se mělo ulehčit státnímu rozpočtu o desítky miliard korun s plánem na 76 miliard korun v roce 2008, 72 miliard korun v roce 2009 a méně než 70 miliard korun v roce 2010, což by mělo odpovídat schodku 2,3 % HDP.

Rovná daň

Pravicová reforma se řídí hesly „musí se vyplatit pracovat“ a „zdanění úspěchu je škodlivé“. Progresivní zdanění nemotivuje lidi ke zvyšování jejich příjmů. Řešením je podle reformátorů rovná daň, která odstraní daňovou progresi a tím vysokou sazbu daně pro lidi s vyššími příjmy. Rovná daň je – a to je její zásadní smysl – koncept pro ty, kteří nechtějí vyšším procentem daně trestat lidi s vyššími příjmy, a pro ty, kteří chtějí co nejvíce nechat na občanech samotných, jak naloží se svými vydělanými penězi. Rovná daň je o tom, jak zdaňovat spravedlivěji, efektivněji a bez snahy preferovat některé výdaje oproti jiným, na základě přání těch či oněch politiků či intelektuálů.⁵⁷

Vládou nakonec prošla verze, o které se spekulovalo již dříve. Daň z příjmu bude jednotná - na patnácti procentech. Zmizí tedy dosavadní pásma podle příjmu (12, 19, 25, 32%). Výpočet se však nebude provádět ze současné hrubé mzdy, ale z tzv. "superhrubé mzdy". To je dnešní mzda zvýšená o 35 procent (tedy tolik, kolik platí na zdravotní a sociální pojištění zaměstnavatel). Reálně tedy zaměstnanci zaplatí dvacet procent (přesněji $15 \times 1,35 = 20,25\%$). Polepší si tak zaměstnanec, který dříve spadl do pásma 25 nebo 32%. Končí společné zdanění manželů, zvyšují se ale slevy na dani - sleva na poplatníka z 7 200 Kč na 24 840 Kč, sleva na dítě z 6 000 Kč na 10 440 Kč, sleva na druhého z manželů ze 4 200 Kč na 24 840 Kč.⁵⁸

Zaměstnanec s měsíčním hrubým příjmem 20 000 Kč:

⁵⁷ KLAUS, Václav. Znovu o rovné dani (pokračování polemiky v Týdnu).[online]. 2001 [cit. 2010-05-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/896>>

⁵⁸ Vláda odhalila reformu, mění daně i dávky. [online]. 2007 [cit. 2010-05-19]. Dostupný z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/topolanek-odhalil-reformu-meni-dane-i-davky-fk5-/ekonomika.asp?c=a070403_161452_ekonomika_maf>

*Jako základ se použije tzv. superhrubá mzda. Ta je vyšší o 35 procent, které dnes odvádí rovnou firma a zaměstnanec je na výplatní pásce ani nevidí. V tomto modelovém případě dosahuje superhrubá mzda 27 000 (20 000*1,35) Kč.*

Teprve z ní by se odváděla patnáctiprocentní daň - v tomto případě 4050 Kč. Pro zaměstnance tak bude rovná daň ve skutečnosti spíše dvacetiprocentní.⁵⁹

Zruší se též minimální základ daně pro živnostníky a zruší se registrační pokladny. Kabinet schválil i zvýšení sazby DPH z pěti na devět procent, což zdraží potraviny a všechny další položky v této sazbě. Základní sazba se měnit nemá - zůstane tedy na 19 procentech. Nově – i přes snahu zjednodušit systém daní - vzniknou daně na neekologická paliva, které by se měly začít platit od ledna 2008. Osvobozeny od placení těchto daní budou domácnosti topící plynem nebo elektřina využívaná v železniční či městské dopravě. Daně pro podniky by se měly snižovat následovně: v roce 2008 zaplatí právnické osoby na daních z příjmů 22 %, v roce 2009 20 % a v roce 2010 sazba klesne až na 19 %. Vláda nakonec polevila i v otázce zachování výjimky v případě režijních jízdnek, které zůstanou nedotčeny.

Zdravotnictví

Hlavním cílem první fáze reformy zdravotnictví bylo zamezení zneužívání bezplatné zdravotní péče. Časté návštěvy u lékaře, zneužívání lékařských pohotovostí, vysoký počet nemocničních lůžek a vysoká spotřeba léků měly být odstraněny posílením spoluúčasti pacientů v podobě placení regulačních poplatků a doplatků.

⁵⁹ Vláda odhalila reformu, mění daně i dávky. [online]. 2007 [cit. 2010-05-19]. Dostupný z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/topolanek-odhalil-reformu-meni-dane-i-davky-fk5-/ekonomika.asp?c=a070403_161452_ekonomika_maf>

Tabulka 12: Regulační poplatky

Regulační poplatek	Cena (v Kč)
Návštěva praktického lékaře, praktického lékaře pro děti a dorost, ženského lékaře, zubního lékaře, klinického psychologa, klinického logopeda, ambulantního specialisty (bylo provedeno klinické vyšetření, pacient dovršil 8 let věku).	30
Položka na receptu, je-li lék částečně hrazen z veřejného zdravotního pojištění.	Pokud je lék bez doplatku nebo je doplatek nižší než 30 Kč, hradí se poplatek 30 Kč.
	Pokud je doplatek vyšší než 30 Kč, uhradí se poplatek a doplatek na lék se snižuje o 30 Kč.
1 den ústavní péče (nemocnice, LDN, atd.), lázeňská péče, ústavní péče v odborných dětských léčebnách a ozdravovnách.	60
Lékařská služba první pomoci (i stomatologická), ústavní pohotovostní služba (není hrazeno, je-li pacient následně po návštěvě pohotovosti hospitalizován)	90

Zdroj: zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a souvisejících předpisů

Již od předložení návrhu zákona o veřejném zdravotním pojištění začínají diskuse o jeho obsahu. Spory se vedou o výši poplatků u lékaře. Mají platit i děti? Když ano, tak do kolika let věku? Ministra zdravotnictví Tomáše Julínka (ODS) kritizují Křesťanští demokraté. Těm se nelíbí, že by poplatky za návštěvu praktického lékaře měly platit děti do 15 let a těhotné ženy. Tuto skupinu by z poplatků vyloučili. Lidovci ve svých názorech ale nejsou jednotní, jiný lidovecký poslanec totiž žádá, aby neplatily děti do osmnácti let a to vůbec žádné poplatky ve zdravotnictví. Ministr Julínek odpustil poplatky dětem do tří let, těžce nemocným, lidem v hmotné nouzi, dětem v dětských domovech a polepšovnách, odsouzeným, kterým nařídí ochranné léčení soud

a pacientům, kteří se musí povinně léčit s infekčním onemocněním.⁶⁰ Bohužel byly reformní snahy zmařeny a to hned po volbách do krajských zastupitelstev a Senátu, které se konaly 17. - 18. 10. 2008. Současná proreformní parlamentní koalice prohrála na celé čáře a díky již zmiňované patové situaci v Poslanecké sněmovně a nedostatečné politické síle k prosazování návrhů bylo od dalších reformních kroků upuštěno a došlo k několika dílčím změnám v provedených reformních opatřeních.

Zatímco se ekonomové a analytici shodují, že reforma by mohla být razantnější a ambicióznější, opozice jí odmítá (důvod: jde pouze o asociální soubor opatření k rychlejšímu růstu bohatství bohatých). Podle analytiků navržený balíček opatření zvýší ekonomický růst maximálně o 0,5 procentního bodu, což je odhad velice nepříznivý. Jako příklad ukazují radikálnější Slovenskou reformou, která pomohla růstu 2-3 procentními body, oproti ní je ta naše pouhými „kosmetickými úpravami“ nebo chcete-li „doladováním“. Stejně jako se stalo na Slovensku, se v České republice reformní snahy brzo utlumí - levicová opozice je má v úmyslu měnit hned, jen co se dostane k moci.

4.4 Hlavní rysy opoziční reformy veřejných financí z roku 2007

Sociální demokraté podle očekávání odmítli reformu veřejných financí, jak ji představila vláda. Podle předsedy ČSSD je reforma zbytečným sociálním experimentem. Podle něj navrhované změny převedou peníze od méně a středně bohatých lidí k bohatým, povedou k prohloubení sociálních nerovností a budou mít protipopulační charakter. Vládní návrhy na ozdravení ekonomiky odmítají také komunisté. Reforma je podle nich jednoduše nepřijatelná. Předseda poslaneckého klubu KSČM Pavel Kováčik ji označil za nespravedlivou k lidem s nízkými a středními příjmy. „Je to produkt modro-černého uvažování a zelená příměs tomu příliš nepomohla,“ řekl komunistický poslanec Jiří Dolejš. Komunisté je považují za asociální a ve svém stanovisku uvedli, že pravicovou ofenzivu občanských a křesťanských demokratů podporovanou zelenými považují za vládu národní ostudy a budou se všemožně snažit o ukončení jejího panování.

⁶⁰ ZDROJ: Návrh zákona o veřejném zdravotním pojištění

Snížení dluhů i bez reforem – návrh reformy podle ČSSD

Do roku 2009 by se vůbec nesnižovaly daně a zároveň by se velmi mírně utahoval kohoutek sociálních výdajů. Až do roku 2010 by se nepřijímaly žádné zákony, které by zvyšovaly povinné (mandatorní) výdaje státu. ČSSD by neškrtila, ale zmrazila některé sociální dávky (např. rodičovský příspěvek, podpora v nezaměstnanosti). Podle ČSSD bude stačit, že se budou příjmy rozpočtu zvyšovat (díky rostoucímu hospodářství) o něco rychleji než výdaje. V roce 2010 tak chtějí snížit schodek rozpočtu na 60 miliard korun. Šéf sociálních demokratů Jiří Paroubek říká, že není třeba měnit systém současný, protože zaručuje růst reálných mezd i HDP. Po roce 2010 by se chtěli dostat k tzv. reformě pro všechny. Začátkem roku 2010 by většině lidí snížili daně (podmínkou je schodek pod 65 miliardami).⁶¹

ČSSD by se zaměřila hlavně na občany, jejichž hrubý měsíční plat nepřesahuje 20 tisíc korun. Právě tito lidé s průměrnými příjmy momentálně odvádějí z velké části platu devatenáctiprocentní daň. A jim by také v poměru k příjmům nejvíc pomohlo sociálními demokraty plánované snížení daní na 17 až 18 procent: *Např. zaměstnanec s platem 20 tisíc korun hrubého by na snížení devatenáctiprocentní sazby o jedno procento vydělal 74 korun měsíčně. Při poklesu na 17% by získal měsíčně 148 korun.*⁶²

Zatímco koalice chce do roku 2010 snížit daně firmám na 19%, ČSSD by to nedělala. Podle exministra financí Bohuslava Sobotky se tím ušetří kolem 27 miliard. Současný stav reforem

Tato poslední podkapitola, která pojednává o současném stavu reforem, byla rozdělena do tří částí podle tří českých vlád od roku 2006 - který je považován za počátek novodobých reformních snah do současnosti – kdy se formuje vláda, jejíž členové na reformách postavili svůj předvolební program.

Na začátku tohoto období byla velice ambiciózní reformní snaha, ale doprovázely ji problémy uvnitř koalice – rozdílné požadavky partnerů, a problémy vnější – vyrovnaný výsledek (patová situace v Poslanecké sněmovně) a politický boj s opozicí, která měla (a stále má) zcela opačný názor na situaci v českém hospodářství. V současné době se na naší politické scéně ambiciózní reformní snahy znovu objevují.

⁶¹ SOBOTKA, Bohuslav. Jak by vypadala reforma z dílny ČSSD. *MF Dnes*. 05-12-2007

⁶² VAŠEK, Petr. ČSSD: Snížíme dluhy i bez reforem. *Hospodářské noviny*. 2007-05-04

Tentokrát ale s příznivějším volebním výsledkem a situací ve Sněmovně. Není tedy třeba spoléhat na hlasy poslanců „přeběhlíků“ a i shoda uvnitř koalice zdá se být větší než za Topolánkovy vlády.

4.4.1 Topolánková vláda 2006 – 2009

Začátek realizace reformy veřejných financí koaliční vlády ODS, KDU-ČSL a SZ začíná přijetím zákona č. 261/ 2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů 21. srpna 2007, který nabyl účinnosti 1. ledna 2008, a který novelizuje celkem 56 zákonů ze sociální oblasti (důchody, rodičovská dovolená...) a oblasti daní (rovná daň z příjmu fyzických osob, změna daně z příjmu právnických osob, vznik nových daní – z elektřiny, ze zemního plynu a svítiplynu a pevných paliv...) a zdravotnictví (poplatky).

Od roku 2008 v oblasti daní platí:

Rovná daň

15% ze superhrubé mzdy nahrazuje 4 daňová pásma 12, 19, 25, 32% progresivní daně. Daň z příjmu pro právnické osoby bude vypadat takto: v roce 2007: 24%, v roce 2008: 21%, v roce 2009: 20% v roce 2010: 19%.

DPH

Dalším z novelizovaných zákonů je zák. č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty. Změny vyplývající z této novely: pěti procentní tzv. snížená sazba daně se zvýšila na 9%. Zavedení stropu pro odvody na zdravotní a sociální zabezpečení – čtyřnásobek průměrné mzdy.

Janotův balíček později zvýšil obě sazby DPH o 1% - snížená sazba nyní 10%, základní sazba nyní 20%. Dále zvýšil strop pro odvody na zdravotní a sociální zabezpečení na 6-ti násobek průměrné mzdy a zvýšil spotřební daně na benzin a naftu o 1Kč.

Od roku 2008 platí v sociální oblasti:

Důchody

V polovině roku 2008 začíná důchodová reforma, jejímiž úspěchy jsou: postupné prodloužení věku odchodu do důchodu na 65 let, možnost odchodu do předčasného

důchodu až o 5 let dříve, ale za méně příznivých podmínek, než tomu bylo dosud, s platností od roku 2010 se prodlužuje délka povinného důchodového pojištění z 25 na 35 let a přestává se do této doby započítávat doba studia, přísnější podmínky pro výplatu invalidních důchodů.

Podpora v nezaměstnanosti

Od roku 2009 zkrácena doba pobírání podpory v nezaměstnanosti o jeden měsíc a snižovány vyplácené dávky. Pro nezaměstnané do 50 let se tato doba zkrátila na 5 měsíců, nezaměstnaným mezi 50. a 55. rokem na 5 měsíců a nezaměstnaným nad 55 let na 11 měsíců.

Změna ve vyplácení dávek z 50% čisté mzdy v prvních 3 měsících a 45% z čisté mzdy ve zbytku doby, nově:

první 2 měsíce – 65% čisté mzdy,

další 2 měsíce 50% čisté mzdy,

zbytek 45% čisté mzdy.

Porodné

Jednorázová dávka poskytovaná při narození dítěte se od roku 2008 snížila z 17 600 na 15 000 Kč a to při narození prvního dítěte. S dítětem druhým a dalšími bude porodné činit 13 000 Kč.

Rodičovský příspěvek

Před volbami v roce 2006 byla tehdejší vládou v rámci předvolebních populistických gest rodičovská dovolená zvýšena z 3696 na 7582 Kč. V platnosti byla tato sazba po celý rok 2007 a mohla být přiznávána až do 4 let věku dítěte.

S platností od roku 2008 byly novou vládou stanoveny 3 možnosti, jak čerpat rodičovskou dovolenou:

1) 2-letá RD - sazba 11 400 Kč měsíčně,

2) 3-letá RD - sazba 7600 Kč měsíčně,

3) 4-letá RD – prvních 18 měsíců 7 600 Kč měsíčně, zbytek 3 800 Kč měsíčně.

Sociální pojištění

S platností od začátku roku 2008 za první 3 dny nemoci nebude vyplacena žádná nemocenská dávka. Na jaře 2008 Ústavní soud tyto 3 dny zrušil, s platností od začátku roku 2009 byly neplacené první 3 dny obnoveny, současně si ale zaměstnanci na nemocenské pojištění od tohoto roku nepřispívají.

S platností od roku 2009 bylo sníženo sociální pojištění pro zaměstnance o 1,5% na 6,5% z vyměřovacího základu (zrušeno nemocenské a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti). Sníženo nemocenské pojištění pro OSVČ z 4,4% na 1,4% z vyměřovacího základu. Snížen příspěvek na státní politiku nezaměstnanosti z 1,6% na 1,2% z vyměřovacího základu. Nemocenské sníženo u zaměstnavatelů o 1% na 2,3% z vyměřovacího základu.

Sazby sociálního pojistného na rok 2009 jsou tedy:

OSVČ - důchodové 28%, nemocenské 1,4%, státní politika zaměstnanosti 1,2%,
ZAMĚSTNANCI - důchodové 6,5%, nemocenské 0%, státní politika zaměstnanosti 0%,
ZAMĚSTNAVATELÉ - důchodové 21,5%, nemocenské 2,3%, státní politika zaměstnanosti 1,2%.

Sazby zdravotního pojistného na rok 2009 jsou tedy:

OSVČ - 13,5%, ZAMĚSTNANCI - 4,5%, ZAMĚSTNAVATELÉ - 9%

Od roku 2008 v oblasti zdravotnictví platí:

Zdravotnické poplatky

Dalším z novelizovaných zákonů je zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a souvisejících předpisů, kterým vznikají poplatky ve zdravotnictví 30, 60 a 90 Kč. Dále byl stanoven strop 5000 Kč, nad který platí výdaje za poplatky zdravotní pojišťovna (nepočítá se pobyt v nemocnici nebo lázních). V létě 2008 byli od poplatků osvobozeni novorozenci, na počátku roku 2009 děti do 18 let věku a strop byl snížen na 2500 Kč pro důchodce a děti (týká se cca 250 000 lidí).

Změna zákona o veřejném zdravotním pojištění zavedením registračních poplatků a doplatků bylo nakonec jedinou do praxe zavedenou reformní snahou Julínkových 7 návrhů věcných záměrů zákonů⁶³. Tím se reforma zdravotnictví stala symbolem neúspěchu celého reformního snažení. Změna tak závažná, jakou navrhoval tým ministra Julínka, nebyla v tehdejších podmínkách proveditelná. Nejenom že nepanovala shoda napříč politickým spektrem, která by při tak rozsáhlé reformě měla být alespoň částečná, ale zdravotnická reforma rozdělila, v již tak nepřátelském prostředí, politiky na dva na smrt zneprátelené tábory. Ministr Julínek se všemi dostupnými prostředky snažil prosadit svůj návrh a opozice dělala vše proto, aby se mu to nepodařilo. Bohužel rozložení sil ve Sněmovně založené na „spolehlivosti“ poslanců přeběhlíků udělali z politického vyjednávání obyčejnou frašku.

4.4.2 Fischerova vláda 2009-2010

Koncem vlády ODS a jejích koaličních partnerů KDU-ČSL a SZ a jejich reformních snah bylo vyslovení nedůvěry této vládě Poslaneckou sněmovnou dne 24. března 2009. Následně 8. května 2009 byla prezidentem Václavem Klausem jmenována nová tzv. úřednická vláda s předsedou Janem Fišerem, která měla překlenout období do předčasných voleb v říjnu 2009. Ministrem financí byl jmenován Eduard Janota (náměstek Miroslava Kalouska). Předčasné volby se ale v říjnu 2009 nekonaly a tak můžeme nyní zhodnotit rok vládnutí této vlády. Nový premiér Jan Fišer řekl, že vláda nebude předkládat zákony, které mají výsostně politickou povahu, kromě zákona o rozpočtu. Ministerstvo financí v čele s Eduardem Janotou vypracovalo rozpočet na rok 2010, který vláda schválila 29. 9. 2009. Schodek tohoto rozpočtu bude činit 162,8 mld. Kč, což znamená 5,2% HDP.

Tohoto schodku (takto „nízkého“ schodku) bylo dosaženo díky úspornému balíčku ministra Janoty, který je podle jeho tvůrců mimořádným řešením aktuální situace, a proto jsou všechny vládou předložené návrhy omezené na platnost jednoho roku. Celkové plánované úspory rozpočtu jsou 67 mld. Kč. Úspory se dotknou všech

⁶³ Právní rámec navržené reformy: návrh věcného záměru zákona o zdravotních pojišťovnách, návrh věcného záměru zákona o Úřadu pro dohled nad zdravotními pojišťovny, návrh věcného záměru zákona o veřejném zdravotním pojištění, návrh věcného záměru zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, návrh věcného záměru zákona o specifických zdravotních službách, návrh věcného záměru zákona o zdravotnické záchranné službě, návrh věcného záměru zákona o univerzitních nemocnicích a univerzitních zdravotnických pracovištích

skupin obyvatel České republiky. Bohatší zaplatí více na sociálním a zdravotním pojištění, chudších se dotkne nezvyšování existenčního a životního minima. Tento balík změn na straně příjmů i výdajů by měl sloužit jen jako část vládních řešení na záchranu státního rozpočtu. Cílem navrhovaných opatření je stlačit schodek státního rozpočtu na příští rok do hranic definovaných v programovém prohlášení vlády - 170 miliard, respektive cirká pětiprocentním podílu deficitu na HDP. Při očekávaném nulovém ekonomickém růstu tuzemské ekonomiky v příštím roce, to nyní reálně znamená schodek někde kolem 155 - 160 miliard.⁶⁴

Obsah Janotova balíčku:

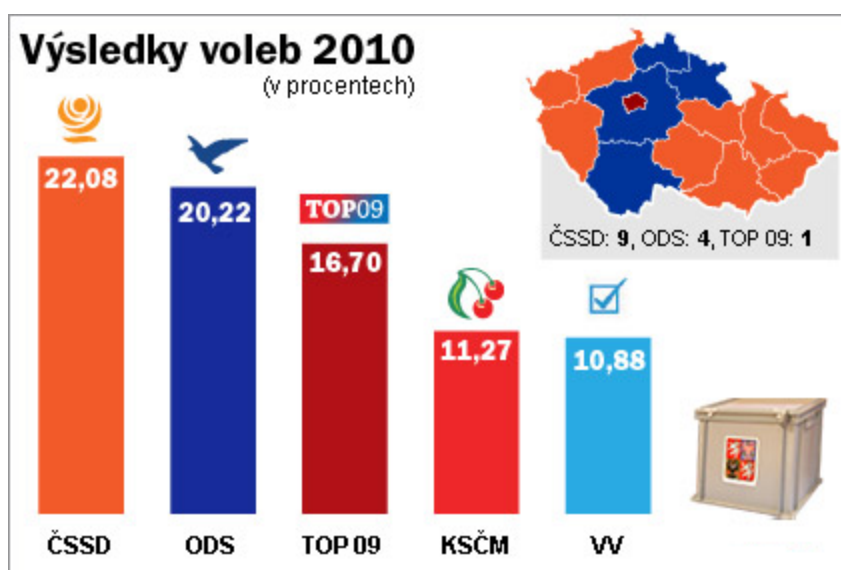
Tento balíček obsahuje např. zvýšení obou sazeb DPH (snížená sazba z 9 na 10% a základní sazba z 19 na 20%), zvýšení sazby daně z nemovitosti na dvojnásobek (což přinese obcím 4,4 mld. Kč), zvýšení sazeb spotřebních daní o korunu za litr benzínu a nafty, o 20 Kč spotřební daň z lihu (na litr ethanolu), o ¼ se zvyšuje daň z piva (ze současných 24 Kč/hl na 32 Kč/hl) a tabák bude dražší cca o 2,50 Kč na krabičku. Zemědělci přijdou o 5 miliard korun - místo 7 miliard získají pouze 2 miliardy korun na dorovnání přímých plateb ze státního rozpočtu. Zvýšení stropů pro výpočet sociálního a zdravotního pojistného způsobí reálné zvýšení daně pro vysoko výdělečné. Důchody se nebudou valorizovat, zůstanou na stejné úrovni jako v loňském roce. Politikům, soudcům a státním zástupcům budou opět zmrazeny platy, stejně tak jako tomu bylo předchozí 3 roky. Změna způsobu výpočtu peněžité podpory v mateřství povede k jejímu poklesu až o pětinu a je omezena na 28 týdnů. Změnu výše nemocenské na 60% denního vyměřovacího základu po celou dobu trvání pracovní neschopnosti (před balíčkem platilo, že prvních 30 kalendářních dnů se nemocenská vypočítala z 60% denního vyměřovacího základu, druhý měsíc se nemocenská vypočítala z 66% denního vyměřovacího základu a po uplynutí této doby z 72% denního vyměřovacího základu. Naopak se proti původnímu plánu nebude snižovat rodičovský příspěvek, porodné, ani zavádět tzv. milionářská daň.

⁶⁴ J. Fischer: Odmítnutí rozpočtu bude signálem, že vláda nemá podporu. Úvodní projev předsedy vlády Jana Fischera v Poslanecké sněmovně před projednáváním návrhu úsporných opatření souvisejících s rozpočtem na rok 2010. [online]. 2009 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/j--fischer-odmitnuti-rozpoctu-bude-signalem--ze-vlada-nema-podporu-62033/>>

Hrozba ohromného schodku státního rozpočtu byla tedy zažehnána a Fischerova vláda splnila, co si předsevzala. Bude-li se nová vláda při sestavování rozpočtu na rok 2011 a následující inspirovat v Janotově odpovědném hospodaření, mohl by se deficit postupem času snížit na přijatelnou úroveň.

4.4.3 Nová vláda 2010

Jak již bylo zmíněno, předčasné volby v říjnu 2009 neproběhly. Řádné volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se konaly v termínu 28. – 29. 5. 2010. Poprvé od voleb v roce 1992 je nasnadě jasná povolební většina. Při volební účasti 62,6%

(5 230 859 voličů) zvítězila Česká strana sociálně-demokratická s 22,08% hlasů, na druhém místě Občanská demokratická strana s 20,22% hlasů, třetí místo obsadila TOP 09 s 16,7% hlasů, na

čtvrtém místě skončila Komunistická strana Čech a Moravy s 11,27% hlasů a poslední parlamentní stranou se staly Věci veřejné s 10,88% hlasů. Voliči vyjádřili nespokojenost se současnou politickou scénou – dvě tradičně nejsilnější strany ODS a ČSSD přišly dohromady téměř o 20% voličů. Naopak na scénu vstupují nové strany TOP 09 a VV, které jsou přezdívány „vítězové voleb 2010“. V současné době probíhají jednání o vytvoření vlády mezi ODS, TOP 09 a VV. Tato nová pravicová vláda bude mít 118 mandátů. I přesto že volby vyhrála ČSSD, prezident republiky pověřil Petra Nečase z ODS sestavením vlády. Společné prohlášení ODS, TOP 09 a VV na základě předběžných výsledků voleb do Poslanecké sněmovny vyjadřuje vůli vytvořit většinovou koalici rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci.

Koaliční smlouva se bude týkat těchto oblastí: veřejné rozpočty, mandatorní výdaje, sociální a důchodový systém, zdravotnictví, zahraniční politika, obrana,

Evropská unie, právo, spravedlnost, veřejná správa, byrokracie a korupce, školství, věda, výzkum, kultura, životní prostředí, zemědělství a venkov, podnikání a jeho podpora, rozvoj infrastruktury.⁶⁵

V současné době probíhají koaliční jednání. Všechny tři strany si uvědomují, že se nacházejí ve velice příznivé situaci pro provedení slibovaných reforem v oblasti důchodové, sociální i veřejných rozpočtů. Koaliční smlouva by měla být uzavřena v první půlce července, aby bylo možno začít vyjednávat zákon o státním rozpočtu na rok 2011, který bude sestaven v souladu s „rozpočtovou odpovědností“ za účelem snížit zadlužování veřejných financí. Po prvním týdnu jednání se nová koalice shoduje na několika konkrétních bodech. Jsou to např. reforma penzí, zavedení školného a snížení platů a omezení imunity politikům.

Vznikající koalice se přiklání k variantě důchodové reformy, kterou navrhuje **tzv. Bezděkova komise** – poradní expertní sbor ministrů práce a sociálních věcí a financí. Jak by tedy mohl vypadat náš penzijní systém? Bezděkova komise předložila 2 varianty penzijní reformy:

1) odvod na sociální pojištění by klesl ze současných 28% na 23% z hrubé mzdy. 3% z 23% vydaných na odvody by musela povinně směřovat do kapitálových fondů (tzv. soukromý pilíř).

2) odvod na sociální pojištění by klesl ze současných 28% na 23% z hrubé mzdy. Soukromý pilíř (3%), který by byl spravován penzijními fondy, by nebyl povinný, ale dobrovolný + stát by jim přispěl stejnou částkou.

Přičemž druhá varianta je podporována pouze jediným z členů Bezděkovi komise, proto není příliš pravděpodobné, že uspěje. 5% snížení odvodů na sociální pojištění způsobí pokles příjmů státního rozpočtu cca. o 50 mld. Tento deficit navrhuje komise pokrýt ze zvýšení snížené 10% sazby DPH na 19%. Základní sazba daně, která je nyní 20%, by klesla na 19%. Obě sazby DPH by se tak sblížily na stejnou úroveň, vznikla by sazba jedna. Ve snížené sazbě jsou nyní potraviny, léky, hromadná doprava, teplo, voda, bytová výstavba, a další.

⁶⁵ Společné prohlášení ODS, TOP 09 a VV [online]. 2010 [cit. 2010-06-02]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ods.cz/docs/pdf/spolecne-prohlaseni-ods-top-09-a-vv.pdf>>

Zavedení školného na veřejných vysokých školách, studentské půjčky, sledování kvality škol nebo zvýšení platů učitelů jsou hlavními body nové vlády v oblasti školství. Změny se budou týkat také zákoníku práce, stavebního spoření nebo výše sociálních dávek. V plánu je také zavedení tzv. milionářské daně.

V současné době si můžeme pouze domýšlet, co všechno zažije naše ekonomika pod novou vládou. Pevně věřím, že nepodlehne populistické snaze zalíbit se a konkrétními reformními činy povede naši zemi k prosperitě.

Závěr

Mým cílem při psaní této práce bylo popsat a zhodnotit reformní snahy českých politiků za více než dvacetiletou existenci demokratického státu. Procesem transformace ekonomiky, jejíž nedílnou součástí byla i transformace sociální, se Česká republika přiblížila vyspělým zemím. V počátcích 90. let byla přijata řada zákonů např. zákon o zaměstnanosti, o životním minimu, o sociální potřebnosti, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, o zdravotním pojištění aj. Sociální politika byla ale stále vnímána především z hlediska svých ochranných funkcí, na kterých byla postavena před listopadem 1989. Role státu jako poskytovatele sociálních jistot vede k představě, že zdroje k financování jsou neomezené. Odpovědnost státu v zabezpečování občanů před sociálními riziky vyvolala nárůst výdajů státního rozpočtu především na sociální dávky a důchody. Sociální politika musí být adresná a přehledná, ale hlavně ekonomicky únosná, tzn. aby daňové zatížení poplatníků bylo únosné. Proces sociální transformace probíhal bez výrazného sociálního napětí a dal by se označit jako relativně úspěšný, chybí ale dlouhodobý plán na řešení sociálních problémů. Tím by se mohly stát reformní snahy české politické reprezentace probíhající – částečně úspěšně – od roku 2006.

Na rozdíl od odvážné slovenské reformy daní, důchodů a zdravotnictví, která přinesla zemi takový hospodářský růst, jakým by se mohl chlubit jen málokterý ze států EU, se ale tak odvážných kroků žádná česká vláda ve svých reformních snahách zatím realizovat neodvážila.

Považuji reformu stávajícího systému za nutnost, pomocí ní se zajistí přiblížení životní úrovně Čechů ke státům západní Evropy. Reforma musí být ale politicky odolná, aby se nestala předmětem politického střetu před každými volbami a po každých volbách se neměnila. Čím více budou čeští politici reformní snahy oddalovat, tím drastičtější a nákladnější to bude pro občany. Podle mého názoru má nově vznikající koalice sílu prosadit a realizovat nepříjemné reformní kroky. Věřím také, že je dokončí v co nekratším možném čase, aby se pozitivní výsledky projevily ještě před dalšími volbami a tím si udržely důvěru voličů, která jim náleží v současné době.

Seznam použitých zdrojů

- [1] BUCHANAN, James M. 1998. *Veřejné finance v demokratickém systému*. Praha : Computer Press, 1998. ISBN 80-7226-116-9
- [2] ČERNOHORSKÝ, J. *Vývoj českého hospodářství od vzniku ČSR*. Pardubice, 1998. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice
- [3] ČERNOHORSKÁ, Liběna. *Komparace vývoje nezaměstnanosti v České republice a na Slovensku*. Univerzita Pardubice, FES. 2006. 34 -43 s. ISSN 1211-555X
- [4] ČERVENKA, J. *Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV*, Centrum pro výzkum veřejného mínění, Praha, 2007
- [5] JACKSON, P. M.; BROWN, C. V. 2003. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-09-2
- [6] JONÁŠ, Jiří. *Ekonomická transformace v České republice*. Praha: Management Press, 1997. 207 s. ISBN 80-85943-22-0
- [7] KLVAČOVÁ, Eva. aj. 2007. *Dobývání renty prostřednictvím reform veřejných financí*. Praha : Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-56-6
- [8] KOLEKTIV AUTORŮ. *Bilance a výhledy středu Evropy na prahu 21.století*. Brno: Konvoj, 1996, 375 s.
- [9] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 3., přeprac. vyd. Praha : ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5.
- [10] KUBITA, Jan; VAŠEK, Petr. Reformy raději až za týden, řekl premiér. Lidovci se vzbouřili proti poplatkům u lékaře. *Hospodářské noviny*. 2007-05-16.
- [11] KUČERA, Tomáš; BURCIN, Boris. *Perspektivy populačního vývoje ČR na období 2003-2065*. Praha, Přírodovědecká fakulta UK. 2004.
- [12] LESAY, Ivan. *Bude reforma českého důchodového systému fundamentální? Trast pro ekonomiku a společnost, diskusní sešit č.2*, Brno, 2007

- [13] MIKOVÁ, Markéta., VAŠEČKA, Imrich. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*, Praha: Karolinum, 1998
- [14] MPSV ČR: *Zpráva o sociální ochraně v Evropě*. Praha, MPSV ČR 1999
- [15] PALATA, L.: Slovensko na dobré cestě, In *Respekt*, 2006, č.11
- [16] POTUČEK, Martin. *Křižovatky české sociální reformy*. Praha: SLON, 1999. 317 s. ISBN 80-858507-02
- [17] Reformy zásadně změni daňový a sociální systém - Hlavní rysy reformy veřejných financí. *Práce a sociální politika*, 2007, roč. 4, č.4
- [18] SOBOTKA, Bohuslav. Jak by vypadala reforma z dílny ČSSD. *MF Dnes*, 2007-05-12
- [19] SPĚVÁČEK, V. a kol. Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty. 1. vyd.. Praha: Linde s.r.o., 2003. 525 s. ISBN 80-86131-32-7
- [20] SULÍK, Richard. Daně: je třeba udělat rychlý řez. *MF DNES*, 2007-05-10.
- [21] ŠNÍDL, Vladimír; EHL, Martin. Slovensko chce jen jednu zdravotní pojišťovnu. *Hospodářské noviny*. 2007-05-16
- [22] ŠULC, Jan. *Alternativy reformy penzijního systému*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2005. 216 s. ISBN 80-86754-34-0
- [23] TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9
- [24] TUŽÁLKOVÁ, Zuzana. *Reforma sociální politiky ČR*. Pardubice, 2007. 60s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice
- [25] VAŠEK, Petr. ČSSD: Snížíme dluhy i bez reforem. *Hospodářské noviny*. 2007-05-04
- [26] ZLÁMALOVÁ, L.: Léčba Dzurindou přinesla Slovensku rekordní růst. *Hospodářské noviny*. 2007-02-14.

[27] ŽIŽKOVÁ, Jana. a kol. *Úvod do studia sociální politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1995. 192 s. ISBN 80-7079-450-X.

[28] ŽIŽKOVÁ, Jana.: Jaký je český sociální stát? *Práce a mzda*, 2004, č. 6-7

Elektronické dokumenty

[1] Česká republika. Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů. In *Sbírka zákonů*. 2007, 85, s. 3154-3259. Dostupný také z WWW:

<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2007/sb085-07.pdf>>. ISSN 1211-1244.

[2] Český statistický úřad. Když se řekne inflace, resp. míra inflace.[online]. 2010 [cit. 2010-05-08]. Dostupný z WWW:

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/kdyz_se_rekne_inflace_resp_mira_inflace#1 >

[3] Český statistický úřad. Vývoj české ekonomiky v roce 2008. [online]. 2009 [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/analyzy-statistiky/vyvoj-ceske-ekonomiky-v-roce-2008/1000431/55462/?page=1>>

[4] ČTK. Schodek státního rozpočtu Slovenska loni stoupl čtyřnásobně. [online]. 04-01-2010. [cit. 2008-05-17]. Dostupný z WWW:

<<http://www.financninoviny.cz/zpravy/schodek-statniho-rozpocetu-slovenska-loni-stoupl-ctyrnasobne/415640>>

[5] Deficit a dlh Slovenska za roky 2006-2010. [online]. 2010 [cit. 2010-05-25].

Dostupný z WWW: <

http://www.mojeauto.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=573 >

[6] Devátá zpráva o praktických přípravách na budoucí rozšíření eurozóny. [online]. 2010 [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW:

<http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_1243.html>

[7] J. Fischer: Odmítnutí rozpočtu bude signálem, že vláda nemá podporu. Úvodní projev předsedy vlády Jana Fischera v Poslanecké sněmovně před projednáváním návrhu úsporných opatření souvisejících s rozpočtem na rok 2010. [online]. 2009 [cit.

2010-03-03]. Dostupný z WWW: < <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/j--fischer-odmitnuti-rozpocetu-bude-signalem--ze-vlada-nema-podporu-62033/>>

[8] LACINA, Jiří. Desetileté ohlédnutí za nezaměstnaností v ČR. 2007-07-04. [online]. [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: < <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jl-nezamestnanost07> >

[9] KLAUS, Václav. Znovu o rovné dani (pokračování polemiky v Týdnu). [online]. 2001 [cit. 2010-05-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/896>>

[10] Mechanismus směnných kursů. [online]. 2004 [cit. 2010-04-15]. Dostupný z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=156&typ=r&levelid=eu_139.htm>

[11] NEČAS, P. Dva roky sociálních reforem 2007 – 2008. MPSV ČR. 2008. [online]. [cit. 2010-05-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5948>>.

[12] Notifikace vládního deficitu a dluhu. [online]. 2010 [cit. 2010-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/notifikace_vladniho_deficitu_a_dluhu_20100401>

[13] POKORNÝ, Petr. Jak to skutečně bylo? [online]. [cit 2010-05-05]. Dostupný z WWW: <http://www.parat.webzdarma.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=180&Itemid=46>

[14] SPĚVÁČEK, Vojtěch ; VINTROVÁ, Růžena. Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 2001-2008. *Politická ekonomie* [online]. 2010, 1, [cit. 2010-06-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.vse.cz/polek/pdf/718.pdf>>

[15] Společné prohlášení ODS, TOP 09 a VV [online]. 2010 [cit. 2010-06-02]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ods.cz/docs/pdf/spolecne-prohlaseni-ods-top-09-a-vv.pdf>>

[16] Statistická ročenka trhu práce 2009, Analytická část, Nezaměstnanost a volná pracovní místa. [online]. [cit. 2010-05-24]. 2009-10-30. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/5B003BE831/\\$File/311109a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/5B003BE831/$File/311109a3.pdf)>

- [17] Slovenské přípravy na euro. Zavedení eura v České republice. 2008-08-21. [online]. [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index_916.html>
- [18] Vláda odhalila reformu, mění daně i dávky. [online]. 2007 [cit. 2010-05-19]. Dostupný z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/topolanek-odhalil-reformu-meni-dane-i-davky-fk5-/ekonomika.asp?c=a070403_161452_ekonomika_maf>
- [19] VRÁNA, Karel. Zkráceně o důchodové reformě. *Demografie : Demografické informace analýzy a komentáře* [online]. 26.6.2005, 1, [cit. 2010-06-21]. Dostupný z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=100>. ISSN 1801-2914.
- [20] Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. [online]. Společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 21. prosince 2009. [cit. 2010-05-03]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbr/mfcr/Vyhodnoceni_Maastricht_2009_pdf.pdf>
- [21] ZEMÁNEK, Josef. Ivan Mikloš (1960*) - muž rovné daně a dirigent slovenských ekonomických reforem [online]. 2007 [cit. 2008-05-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-miklos>>
- [22] ZEMÁNEK, Josef.: Hospodářství staré Evropy čeká na příchod nového krále. Šanci usednout na pomyslný trůn má Slovensko! [online]. 2003 [cit. 05-17-2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-slovensko2>>
- [23] ZEMÁNEK, Josef. Bohaté Slovensko, chudé Maďarsko – nová realita na březích Dunaje. [online]. 2007 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-slovensko9>>